

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Michal Koláček

BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ V OBCHODNÍM PRÁVU

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Vít Horáček, Ph.D.

Katedra obchodního práva

Datum odevzdání:

21. 5. 2015

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 21. 5. 2015

Podpis:

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat JUDr. Vítu Horáčkovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, cenné rady, připomínky a vstřícný přístup. Dále bych chtěl poděkovat mé rodině a přátelům, kteří mi byli cennou oporou.

„Nam hoc natura aequum est neminem cum alterius detrimento fieri locupletiolem“

„Nikdo se nemá bezdůvodně obohacovat k újmě jiného.“

Pomponius, D 12, 6, 14

OBSAH

ÚVOD	1
1. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY	3
1.1. ŘÍMSKÉ PRÁVO	3
1.2. VŠEOBECNÝ ZÁKONÍK OBČANSKÝ 1811	5
1.3. OBČANSKÝ ZÁKONÍK Z ROKU 1950	10
1.4. STARÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	12
1.4.1. NEOPRÁVNĚNÝ MAJETKOVÝ PROSPĚCH	12
1.4.2. BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ	13
2. OBECNÝ VÝKLAD BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	15
2.1. POJEM	16
2.1.1. OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST PODLE SOZ	17
2.1.2. OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST PODLE OZ	17
2.2. VZNIK ZÁVAZKU Z BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	18
2.2.1. PŘEDPOKLADY VZNIKU	18
2.2.2. SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA	19
2.2.3. SUBSIDIARITA	19
2.3. FUNKCE BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	20
2.4. SUBJEKTY BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	21
2.5. KOGENTNÍ NEBO DISPOZITIVNÍ ÚPRAVA?	22
2.6. SOUVISEJÍCÍ PRÁVNÍ INSTITUTY	23
2.6.1. NÁHRADA ÚJMY	23
2.6.2. NEPŘIKÁZANÉ JEDNATELSTVÍ	25
2.6.3. UPOTŘEBENÍ VĚCI K PROSPĚCHU JINÉHO	25
2.7. BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ V REŽIMU OBCHODNÍHO ZÁKONÍKU	26
2.7.1. OBCHODNÍ ZÁVAZKOVÉ VZTAHY	27
2.7.1.1. Relativní obchodní závazkové vztahy	27
2.7.1.2. Typové obchodní závazkové vztahy	28
2.7.1.3. Kombinované obchodní závazkové vztahy	28
2.7.1.4. Fakultativní obchodní závazkové vztahy	29
2.7.2. OBCHODNĚPRÁVNÍ CHARAKTER BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	29
2.7.3. SPECIÁLNÍ PŘÍPADY BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	31
3. SROVNÁNÍ ZMĚN PRÁVNÍ ÚPRAVY BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	31
3.1. VZTAH OBECNÉ SKUTKOVÉ PODSTATY A ZVLÁŠTNÍCH SKUTKOVÝCH PODSTAT	31
3.1.1. STARÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	31
3.1.2. OBČANSKÝ ZÁKONÍK	32
3.2. SPRAVEDLIVÝ DŮVOD	33
3.2.1. STARÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	33
3.2.2. OBČANSKÝ ZÁKONÍK	34
3.3. OBSAH A ROZSAH RESTITUČNÍ POVINNOSTI	35
3.3.1. STARÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	35

3.3.2. OBČANSKÝ ZÁKONÍK	36
3.4. VLIV DOBRÉ VÍRY	38
3.4.1. STARÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	38
3.4.2. OBČANSKÝ ZÁKONÍK	39
3.4.2.1. Poctivý příjemce	39
3.4.2.2. Nepoctivý příjemce	40
<u>4. ZVLÁŠTNÍ SKUTKOVÉ PODSTATY</u>	<u>41</u>
4.1. PLNĚNÍ BEZ PRÁVNÍHO DŮVODU	41
4.1.1. STARÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK A OBCHODNÍ ZÁKONÍK	42
4.1.2. OBČANSKÝ ZÁKONÍK	43
4.2. PLNĚNÍ Z PRÁVNÍHO DŮVODU, KTERÝ ODPADL	45
4.2.1. Odstoupení od smlouvy podle starého občanského zákoníku	46
4.2.2. Odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku	46
4.2.3. Odstoupení od smlouvy podle občanského zákoníku	47
4.3. PROTIPRÁVNÍ UŽITÍ CIZÍ HODNOTY	48
4.4. PLNĚNÍ ZA OSOBU, JEŽ MĚLA PO PŘÁVU PLNIT SAMA	49
4.5. VÝLUKY Z BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	50
<u>5. PROMLČENÍ PRÁVA NA VYDÁNÍ BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ</u>	<u>53</u>
5.1. PROMLČENÍ V OBCHODNĚPRÁVNÍCH VZTAZÍCH	54
5.1.1. PROMLČENÍ V OBCHODNÍM ZÁKONÍKU	54
5.1.2. APLIKAČNÍ PROBLÉMY PROMLČENÍ PRÁVA NA VYDÁNÍ BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ V OBCHODNÍCH ZÁVAZCÍCH	55
5.2. PROMLČENÍ PODLE OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	56
5.2.1. POČÁTEK PROMLČECÍ LHŮTY	58
5.2.2. DÉLKA PROMLČECÍ LHŮTY	59
<u>ZÁVĚR</u>	<u>62</u>
<u>SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK</u>	<u>65</u>
<u>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ</u>	<u>64</u>
<u>KLÍČOVÁ SLOVA</u>	<u>69</u>
<u>KEY WORDS</u>	<u>69</u>
<u>ABSTRAKT</u>	<u>70</u>
<u>ABSTRACT</u>	<u>71</u>

ÚVOD

Tato práce má za cíl provést podrobný rozbor institutu bezdůvodného obohacení, především pak bezdůvodného obohacení, které má obchodněprávní povahu. Institut bezdůvodného obohacení byl vždy považován za institut práva občanského, jeho právní úprava se nacházela v průběhu časů především v občanských zákonících. Tato skutečnost však nevyklučuje to, že by bezdůvodné obohacení nemohlo mít i obchodněprávní povahu, pro kterou by bylo možné použít speciální, resp. modifikovaná pravidla, ať už přímo s ohledem na bezdůvodné obohacení, nebo na právní instituty s ním úzce související.

Práce analyzuje právní úpravu institutu bezdůvodného obohacení především z hlediska občanskoprávního, neboť právě v občanských zákonících se obecná úprava vyskytovala. Hledisko obchodněprávní se práce snaží vnést především zkoumáním relevantních judikátů a příkladů z obchodního práva, jakož i výkladem ustanovení, jež byla specifická pro obchodní právo. Vzhledem k nedávné dekodifikaci zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „**ObchZ**“ nebo „**Obchodní zákoník**“), která nastala v důsledku nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „**OZ**“ nebo „**Občanský zákoník**“) k 1. 1. 2014, se práce snaží o porovnání dosud platné právní úpravy s právní úpravou nově účinnou. Výklad předchozí právní úpravy zůstává díky přechodným ustanovením i nadále relevantní, neboť se veškeré právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti Občanského zákoníku budou řídit úpravou účinnou v době jejich vzniku. Sjednocením právní úpravy však do budoucna odpadá jeden z problémů, se kterými se judikatura i právní věda potýkala, a sice řešení otázky, zda v té či oné situaci použít ustanovení zákoníku občanského či obchodního. Nadále se pro veškeré soukromoprávní vztahy, jichž se dotýká tato diplomová práce, bude aplikovat Občanský zákoník.

Jednak tedy práce pojednává o nově účinné právní úpravě, jednak o právní úpravě již zrušené. V té se věnuje především otázkám vzájemného vztahu mezi občanskoprávní a obchodněprávní úpravou bezdůvodného obohacení, které v průběhu účinnosti vyvstaly a jejichž vyřešení působilo judikatuře i odborné veřejnosti nemalé potíže. Práce tak především vybírá judikáty, které by se daly označit za konečné, jejichž závěry vyřešily teoretické spory.

Práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole je shrnut právní vývoj institutu bezdůvodného obohacení od římského práva až po stručný výklad zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „SOZ“ nebo „**Starý občanský zákoník**“). Druhá kapitola se věnuje obecnému výkladu institutu bezdůvodného obohacení, především je zde vysvětlen jeho pojem, předpoklady jeho vzniku, jeho funkce a subjekty bezdůvodného obohacení, ale také se zde práce zabývá otázkou, zda je právní úprava kogentní či dispozitivní, dále jsou předesčeny právní instituty související s bezdůvodným obohacením a závěr kapitoly se zaměřuje na bezdůvodné obohacení v režimu obchodního zákoníku, kde jsou mimo jiné definovány obchodní závazkové vztahy. Třetí kapitola provádí komparaci nejvýraznějších změn, ke kterým došlo z důvodu rekonstrukce, a to jak z pohledu právní úpravy již neúčinné, tak právní úpravy účinné. Čtvrtá kapitola rozebírá jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného obohacení. Kapitola pátá se věnuje promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení, které v oblasti obchodněprávní činilo judikatuře velké problémy, především se muselo dospět k závěru, zda bylo možno použít úpravu občanskoprávní, případně v jakém rozsahu, i v obchodněprávních vztazích.

Tato diplomová práce odpovídá právnímu stavu k 20. 5. 2015.

1. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY

1.1. ŘÍMSKÉ PRÁVO

Kořeny bezdůvodného obohacení nacházíme již ve starověkém Římě, ačkoliv cesta jeho vývoje byla dlouhá a trnitá. S tím, jak se rozvíjela společnost a hospodářství, rozvíjelo se i právo, jehož prostřednictvím bylo nově vznikající vztahy třeba regulovat. Zpočátku mohl závazkový právní vztah vzniknout jen dvěma způsoby, a to buď protiprávním jednáním (tj. deliktem), nebo dohodou stran (tj. kontraktem, smlouvou)¹. Tato bipartice se však v praxi jevila nepostačující a začal se vyvíjet systém složitější, kdy k původním dvěma zavazovacím důvodům přibýly zavazovací důvody další. Do této kategorie vztahů spadalo jednání, na jehož základě bylo poskytnuto plnění, nicméně jako smlouvu jej označit možné nebylo, neboť zde chyběl některý z podstatných znaků smlouvy, typicky shodný projev vůle stran (tj. konsensus)².

Široká škála podobných jednání byla shromážděna, zobecněna a dala za vznik kategorii kvazikontraktů, jakožto dalšímu důvodu vzniku závazku. Stěžejní skupinou pro zkoumání bezdůvodného obohacení byly kvazikontrakty podobající se kontraktům reálným, tzn. kontraktům, k jejichž vzniku bylo zapotřebí předání věci, a z nich pak především mutuuum (tj. zápůjčka).³ Stejně jako u zápůjčky bylo podstatou právního vztahu z bezdůvodného obohacení převedení genericky určených věcí do vlastnictví jiného. Rozdílem byl důvod převodu. Ten totiž buď vůbec neexistoval, anebo již zanikl či se nenaplnil, nebo byl právem nedovolený. Díky této skutečnosti příjemce věc nabyt neprávem, nebo ji neprávem zadržoval.⁴

Vycházejíc ze všeobecné zásady slušnosti neobohacovat se škodou druhých a vrátit věci nabyté bez spravedlivého důvodu se pro uplatňování právních nároků z bezdůvodného obohacení vyvinul systém kondikcí (tj. *condictiones sine causa*).⁵ Zprvu

---

¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 210.

² Tamtéž, s. 218.

³ “S cílem poskytnout druhému úvěr převede věřitel do vlastnictví dlužníkovu určité množství věcí zastupitelných a dlužníka si tak zaváže, aby mu po nějakém čase totéž množství věcí téhož druhu vrátil.” KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 245.

⁴ Tamtéž, s. 249.

⁵ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vydání. Praha: 1910, s. 815 a násl..

jen na jednání spočívající v *dare*, s nástupem principátu i na *facere*. Odtud se tedy předmět bezdůvodného obohacení rozšiřuje na veškeré neodůvodněné nabytí.⁶

Všeobecné podmínky pro možnost podání kondikce byly podle justiniánského práva tři. Obohacení jednoho, které spočívalo v rozmnožení vlastního majetku přímo, tj. ztenčením majetku druhého, např. nabytím vlastnictví, či nepřímo, tj. nerozmnožením cizího majetku, např. opominutím vykonání něčeho, co vykonáno být mělo, či užíváním cizí věci bez úhrady, které bylo získáno k újmě jiného, a to neospravedlněně, bezdůvodně (*sine causa*).⁷

Neospravedlnitelnost obohacení se dlouhou dobu pro rozmanitost případů nedařilo utřídit. Uspěli až justiniánští kompilátoři, kteří z hlediska materiálního vytvořili a pojmenovali několik kondikcí, tedy žalob z bezdůvodného obohacení.

Předmětem kondikcí v prvních dvou případech (viz níže) bylo navrácení věcí stejného množství a druhu, pokud se jednalo o závazek v penězích nebo v jiných zastupitelných věcech, či navrácení téže věci, pokud se jednalo o závazek ve věci specificky určené, předmětem tedy bylo pouze obohacení.

Předmětem kondikcí v ostatních případech bylo navrácení hodnoty věci, tedy celého plnění, které bylo poskytnuto, nejen obohacení.⁸

1.1.1. *Condictio indebiti*

Tuto žalobu mohl podat ten, kdo splnil omylem nedluh osobě, která o neexistenci závazku nevěděla (v opačném případě by se dopouštěla krádeže a příslušela by proti ní *condictio furtiva*). Nedluhem byl nejen závazek, který neexistoval, nebo již zanikl, nýbrž i situace, kdy bylo plněno na závazek platný, u kterého došlo k omylu v osobě věřitele či dlužníka, nebo k omylu ve výši dluhu. Za nedluh se ovšem nepovažovalo splnění naturální obligace.

---

⁶ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. 2. vydání. Praha: 1946, s. 93 a násl.

⁷ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 13 a násl.

⁸ Tamtéž, s. 13 a násl.

1.1.2. *Condictio ob causam datorum*

Tuto žalobu (též *condictio causa data causa non secuta*) mohl podat ten, kdo jinému plnil na základě smlouvy v očekávání uskutečnění budoucí neisté události (spočívajíc v jednání příjemce nebo jiné události), která však nenastala (příkladem zde bylo poskytnutí věna před sňatkem, ke kterému nedošlo). V justiniánském právu možnost jejího použití podmiňovalo pouze zaviněné zmaření uskutečnění události, na rozdíl od klasického práva, kde se odpovídalo i za náhodu.

1.1.3. *Condictio ob turpem causam*

Tato žaloba směřovala k vrácení plnění, jež bylo nečestné, potupné přijmout. Přicházela však v úvahu jen tehdy, byla-li nečestnost pouze na straně příjemce, tj. přijmul-li úplatu za plnění, které mělo být bezúplatné. Jestliže byla nečestnost spatřována i v samotném poskytnutí úplaty, nebylo možné tuto žalobu použít, např. úplatek.

1.1.4. *Condictio ob iniustam causam*

Tato žaloba sloužila k vrácení plnění, které bylo poskytnuto z důvodu nespravedlivého, jenž zákon zakazuje (např. vyšší než zákonem stanovené úroky).

1.1.5. *Condictio sine causa* (v užším smyslu)

Tato žaloba zahrnovala další dílčí případy bezdůvodného nabytí majetku jako např. nabytí obohacení v důsledku přírodních sil či zcizením věci *bonae fidei* držitelem.⁹

1.2. VŠEOBECNÝ ZÁKONÍK OBČANSKÝ 1811

Po několika neúspěšných pokusech o unifikaci práva platného pro celou habsburskou monarchii byl roku 1811 přijat císařský patent č. 946 Sb. z. s., všeobecný občanský zákoník (dále jen „VZO“ nebo „Všeobecný zákoník občanský“). Pojem bezdůvodné obohacení jako takový v něm nebyl nikde výslovně obsažen. Avšak zásada, že se nikdo bez právem uznaného důvodu nesmí obohatit na úkor jiného, byla rozeseta

---

⁹ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 13 a násl.

na různých místech VZO. V právní teorii se tak objevil spor o to, jak klasifikovat žaloby z bezdůvodného obohacení.¹⁰

Většinový, pozitivistický, názor, který využíval přirozenoprávní zásady nanejvýš k výkladu existujících zákonů, se přikláněl k tomu, že žaloba z bezdůvodného obohacení je přípustná jen z důvodů v zákoně stanovených, tedy vylučuje obecnou žalobu z bezdůvodného obohacení a v VZO připouští pouze speciální žaloby z bezdůvodného obohacení.¹¹ K jejich rozboru se práce vyjadřuje později.

Jiní zastávali názor, že VZO obsahuje onu obecnou žalobu z bezdůvodného obohacení, kterou spatřovali v ustanovení § 1041 VZO - *“Bylo-li užito bez jednatelství věci k užitku jiného, může vlastník ji samu žádati zpět nebo, není-li to již možné, hodnotu, kterou měla v době užití, třebaž užitek byl po té zmařen.”*¹² Již z citace ustanovení je patrná jeho širší a obecnost. Na rozdíl od velmi úzké definice jednatelství bez příkazu¹³ se toto ustanovení aplikuje i na další případy, tzv. nepravého jednatelství. Podstatné nebylo to, kdo věc užil (poškozený, obohacený, či třetí osoba) nebo jak k přechodu hodnoty došlo (právní jednání, či náhoda), ale to, že došlo k přesunu hodnoty do majetkové sféry druhého, který také v dané věci nějakou hodnotu spatřoval. Legitimace žalobce vychází z vlastnického práva ke svému majetku a žaloba zněla právě na hodnotu převedenou.¹⁴

Dále zachází J. Sedláček, který za pomoci ustanovení § 7 VZO pojednávajícího o mezerách v právu, použití analogie a přihlížení k přirozenoprávním zásadám označuje jako bezdůvodné obohacení veškeré majetkové přechody, které odporují přirozené slušnosti a významně tím rozšiřuje znění §1041 VZO.¹⁵

---

¹⁰ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 18.

¹¹ Tamtéž, s. 18-19; shodně KRČMÁŘ, J. *Právo občanské III. Právo obligační*. 4. vydání. Praha: 1947, s. 296.

¹² ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl čtvrtý. Praha: 1936, s. 665.

¹³ „Kdo neobdržel oprávnění ani výslovnou smlouvou ani mlčky ani od soudu ani ze zákona, nesmí se zpravidla místiti do záležitostí jiné osoby. Jestliže si to osvojoval, jest odpověden za všechny následky.“ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl čtvrtý. Praha: 1936, s. 646

¹⁴ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 21.

¹⁵ SEDLÁČEK, J. *Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obligačních a o splnění závazků*. 2. vydání. Brno: 1933, s. 14.

Naopak J. Krčmář odmítá všeobecnou žalobu z obohacení a ustanovení § 1041 VZO vztahuje pouze na případy smluv uzavřených s nezmocněným jednatelem nebo osobou, která k uzavření smlouvy vůbec způsobilá nebyla.¹⁶

Další ustanovení (§ 1042 VZO) pak uvádí speciální případ, kdy jeden učiní za druhého něco, co byl podle zákona povinen učinit tento druhý. Legitimace žalobce vychází z vykonání činnosti, ke které byl povinen jiný a směřuje proti každému zmenšení jmění, resp. nezvětšení jmění v případě vykonané práce.¹⁷

Ustanovení § 1043 VZO upravuje náhradu škody v případě obětování vlastnictví (dobrovolného i úředně nařízeného) za účelem zabránění další škodě. Náhradu poskytují ti, kteří by z takového obětování vlastnictví měli užitek, což by se též dalo považovat za bezdůvodné obohacení. Ustanovení § 1044 VZO vyjímá náhradu válečných škod z působnosti předchozího ustanovení, aby se zabránilo nespočetně sporům z dob napoleonských válek.¹⁸

Speciální žaloby z bezdůvodného obohacení jsou upraveny v ustanoveních §§ 1431 – 1437 VZO. Tyto žaloby mají silné kořeny v římskoprávní úpravě. Jedná se o žaloby, ve kterých se žalobce domáhá vrácení obohacení od toho, kdo se obohatil. K obohacení zde dochází výhradně na základě právního jednání. Rozsudek pak směřoval k prohlášení tohoto jednání za neplatné a k určení povinnosti navrátit vše, co tímto jednáním bylo získáno.¹⁹

1.2.1. *Condictio indebiti*

Tato žaloba byla obsažena v ustanovení § 1431 VZO²⁰. Obecně lze vyjádřit, že žalobu bylo možné podat, pokud bylo plněno na domnělý závazek, a to platným právním jednáním dlužníka za účelem zrušení tohoto závazku, mylně se domnívajíc, že

---

¹⁶ KRČMÁŘ, J. *Právo občanské III. Právo obligační*. 4. vydání. Praha: 1947, s. 209 a násl.

¹⁷ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl čtvrtý. Praha: 1936, s. 678 a násl.

¹⁸ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl čtvrtý. Praha: 1936, s. 693 a násl.

¹⁹ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 22.

²⁰ „Jestli byly někomu plněny omylem, třebas jest to právní omyl, věc nebo jednání, na něž neměl proti plněnímu práva, může býti zpravidla v onom případě žádána zpět věc, v tomto požadována mzda přiměřená zjednanému prospěchu“. ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha: 1937, s. 311.

má povinnost plnit. Omyl dlužníka ohledně důvodu plnění zde byl podmínkou, bez jejíhož naplnění by žaloba byla vyloučena. Ustanovení § 1432 VZO²¹ odpíralo použití žaloby v případě plnění naturálních obligací, tj. dluhu promlčeného, závazku jen formálně neplatného, závazku ze zákona nevynutitelného (např. dluh ze hry a sázky; J. Sedláček sem pak zařazuje i závazky prekludované, což je pojetí dle názoru autora práce překonané a současnou teorií práva odmítané, neboť závazek prekludovaný je závazek zcela zaniklý a jeho plnění je plněním bez právního důvodu²²), i v případě, kdy někdo plnil, ač věděl, že dluh neexistoval (zde se jednalo o darování nebo jiné bezplatné jednání). Výjimku z předchozího ustanovení stanovil i § 1433 VZO²³, a to ohledně jednání učiněných nesvéprávnými osobami.²⁴

Z formulace ustanovení § 1431 VZO plyne, že bylo možno žádat zpět buď věci in natura (individuálně i genericky určené), nebo v případě jednání mzdu přiměřenou užítku, který činností vznikl. Na ostatní neuvedené případy toto ustanovení pro jeho úzké vymezení nelze použít, ačkoliv k tomu v praxi docházelo.²⁵

Nárok bylo třeba dále posuzovat podle toho, zda příjemce věděl, nebo podle okolností musel vědět, o omylu plátce, či nikoliv (§ 1437 VZO²⁶). Neobmyslný příjemce měl povinnost vrátit věc in natura za podmínky, že byl jejím držitelem (§§ 329, 338 VZO), avšak užítky si ponechal. Oproti tomu obmyslný příjemce měl

---

²¹ “Ale placení promlčeného dluhu nebo takového, který jest jen pro nedostávající se formálnosti neplatný, nebo k jehož vymožení odpírá zákon jen žalobní právo, nemohou býti právě tak požadována zpět, jako platí-li někdo něco, o čem ví, že to nedluhuje.” ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha: 1937, s. 328.

²² GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 150; shodně ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Díl třetí. Závazkové právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 145; shodně BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 227.

²³ “Tohoto předpisu (§ 1432) nelze však užítí tehdy, zaplatil-li chráněncem nebo jiná osoba, která nemůže volně nakládati se svým vlastnictvím.” ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha: 1937, s. 333.

²⁴ SEDLÁČEK, J. *Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obligačních a o splnění závazků*. 2. vydání. Brno: 1933, s. 252 a násl.

²⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha: 1937, s. 316.

²⁶ “Kdo přijal placení toho, co nebylo dluhem, považuje se za poctivého nebo nepoctivého držitele podle toho, zda věděl o omylu toho, kdo to dal, nebo jej musil z okolností předpokládati, čili nic.” ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha: 1937, s. 343.

povinnost navrátit věc i s užitky (§ 335 VZO) a v případě, kdy věc již nedoručil, musel nahradit její cenu.²⁷

Všeobecný zákoník občanský se zabýval i řešením otázky alternativního plnění (§ 1436 VZO²⁸), při němž dlužník omylem plnil dva předměty, ačkoliv mu příslušela možnost volby a povinen byl plnit pouze jeden z nich. V takovém případě bylo na uvážení dlužníka, který z nich požadoval zpět.²⁹

1.2.2. *Condictio ob causam datorum*

Tato žaloba nebyla výslovně upravena, ale řadila se pod § 1431 VZO. Podstatou bylo to, že někdo plnil, ač k tomu zatím nebyl povinen, pod výminkou, že mu tato povinnost vznikne v budoucnosti. Soluční právní jednání tedy časově předcházelo obligačnímu právnímu jednání, šlo o anticipované plnění, čehož si obě strany byly vědomy. Omyl plátce se zde na rozdíl od *condictio indebiti* nevyžadoval. *Konduktio* byla přípustná v případě zmaření výminky (ať už vůlí jedné ze stran nebo náhodou). Nejvýraznějším příkladem, stejně jako v římském právu, bylo poskytnutí věna vůči sňatku, ke kterému nedošlo, ale dále zde můžeme uvést darování pro případ smrti, když dárce přežil obdarovaného, atd.³⁰

J. Krčmář v souvislosti s *condictio causa data causa non secuta* (neboli *condictio ob causam datorum*), odkazoval na ustanovení § 1048 VZO, jenž pojednávalo o smlouvě směnné a domněnce jejího neuzavření v případě, kdy jeden již plnil a před smluveným odevzdáním druhé věci, tato věc náhodou zanikla, a tedy vznikla povinnost přijatou věc navrátit.³¹

---

²⁷ SEDLÁČEK, J. *Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obligačních a o splnění závazků*. 2. vydání. Brno: 1933, s. 255.

²⁸ "Byl-li někdo povinen dáti ze dvou věcí jen jednu podle své libosti a dal-li omylem obě, záleží na něm, chce-li zpět žádati tu či onu." ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha: 1937, s. 342.

²⁹ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha: 1937, s. 342 a násl..

³⁰ Tamtéž, s. 311 a násl.

³¹ KRČMÁŘ, J. *Právo občanské III. Právo obligační*. 4. vydání. Praha: 1947, s. 300 a násl.

1.2.3. *Condictio causa finita*

Tato žaloba se podle ustanovení § 1435 VZO³² použila v případech, kdy bylo plněno na platný závazek, který však později zanikl s účinky, jako by nikdy neexistoval. Podání žaloby bylo doprovázeno podmínkou, že zde proti tomu, kdo má vydat, neexistovala jiná speciální žaloba. Příkladem bylo např. prohlášení neplatnosti původně platné smlouvy pro podvod nebo odvolání darování.³³

1.2.4. *Condictio ob turpem causam*

Tato žaloba měla právní základ v ustanovení § 1174 věty třetí VZO³⁴ a směřovala na vrácení toho, co bylo dáno za účelem odvrácení nedovoleného jednání. Ten, kdo měl v úmyslu takto jednat, nehledě na to, zda k jednání opravdu došlo či ne a zda o nedovolenosti takového jednání věděl, byl na základě této žaloby povinen vrátit to, co mu bylo poskytnuto, a sice tomu, kdo plnění poskytl.³⁵

1.2.5. *Condictio ob iniustam causam*

Tato žaloba v VZO upravena nebyla.³⁶

1.3. OBČANSKÝ ZÁKONÍK Z ROKU 1950

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ50“) se v úpravě bezdůvodného obohacení snažil, byť neúspěšně, zakotvit obecnou zásadu neobohacovat se na úkor druhých a vyhranit se tak proti dosavadnímu právnímu stavu, kdy se bezdůvodné obohacení spatřovalo jen ve vymezených skutkových případech. To se mu ovšem nepodařilo.

---

³² „Také věci, které byly dány jako pravý dluh, může ten, kdo je dal, od příjemce zpět žádati, pominul-li právní důvod je podržeti.“ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha, 1937, s. 335.

³³ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl šestý. Praha: 1937, s. 335 a násl.

³⁴ „Bylo-li však něco dáno, aby zabráněno bylo nedovolenému jednání, tomu, kdo chtěl toto jednání vykonati, jest možno to zpět požadovati.“ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl pátý. Praha, 1937, s. 375.

³⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl pátý. Praha: 1937, s. 375 a násl.

³⁶ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 22.

Zákoník konečně zapracoval pojem bezdůvodné obohacení jako takový a ustanovení k němu se vztahující byla uskupena v §§ 360 – 365 OZ50. Povinnost vydat bezdůvodné obohacení pramenila ze tří zavazovacích důvodů, a to z plnění bez právního důvodu, upotřebení věci pro jiného a nákladu učiněného za jiného.³⁷

1.3.1. Plnění bez právního důvodu (§§ 360 – 362 OZ50)

*“Závazky z bezdůvodného obohacení vznikají plněním, pro které nebylo právního důvodu, nebo plněním, jehož právní důvod se neuskutečnil nebo odpadl.”*³⁸ Pojetí absence právního důvodu bylo v tomto ustanovení velmi široké a subsumovalo i dříve zvláště upravené případy (tedy plnění nejen indebiti, ale též ob causam datorum i causa finita). Žaloba však nebyla přípustná v případech plnění před dospělostí platného dluhu, plnění na dluh jen formálně neplatný, na dluh promlčený nebo nežalovatelný, pakliže dluh neplnila nesvéprávná osoba (§ 362 OZ50).

Povinnost navrátit obohacení zněla primárně na navrácení předmětu plnění i s příslušenstvím in natura, nebo nahrazení jeho ceny, zvláště jednalo-li se o provedené výkony. Užitek byl povinen vrátit pouze ten, kdo o bezdůvodnosti obohacení věděl, a to od doby, kdy se o této skutečnosti dozvěděl (§ 361 OZ50).

1.3.2. Upotřebení věci pro jiného (§§ 363 – 364 OZ50)

Ustanovení § 363 OZ50 bylo reflexí úpravy § 1041 VZO. V případě upotřebení věci pro jiného (mimo případ jednatelství bez příkazu), měl vlastník nárok na vrácení věci samotné, a nebylo-li to možné, nárokoval náhradu ceny věci v době upotřebení, ať už prospěch nastal, nenastal či byl zmařen.

I ustanovení o obětování věci v nouzi za účelem odvrácení větší škody (§ 364 OZ50) čerpalo ze Všeobecného zákoníku občanského (§ 1043 VZO) a každý, kdo z tohoto jednání měl prospěch (tedy nepřímé obohacení), byl povinen vlastníkově obětované věci poskytnout poměrnou náhradu.

---

³⁷ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 26 a násl.

³⁸ § 360 OZ50.

1.3.3. Náklad učiněný za jiného (§365 OZ50)

Nárok na náhradu příslušel tomu, za něhož jiný bez právní povinnosti učinil náklad, ačkoliv jej měl učinit po právu sám. K tomuto, již dříve v § 1042 VZO stanovenému, však přibyla podmínka, při které nárok nevznikal, tedy že se tak nesmělo stát proti vůli povinného, který by jinak sám náklad řádně vynaložil.³⁹

1.4. STARÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK

Starý občanský zákoník prošel za dobu své platnosti značným vývojem. Z hlediska bezdůvodného obohacení se jeho vývoj může rozdělit především do dvou bloků, a to socialistického neoprávněného majetkového prospěchu a porevolučního bezdůvodného obohacení, který vycházel ze zákona č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník (dále jen „**Porevoluční novela**“).

1.4.1. Neoprávněný majetkový prospěch

Starý občanský zákoník se v původním platném znění vyhraňuje proti předchozímu pojetí bezdůvodného obohacení v OZ50, a to především přejmenováním právního institutu, když zavádí pojem neoprávněného majetkového prospěchu. Zároveň dovršuje to, co bylo vytýkáno předchozí právní úpravě – stanoví ve svém čl. VII obecnou zásadu neobohacovat se na úkor společnosti nebo spoluobčanů, kterou dále rozvíjí v § 415 SOZ, kde každému stanoví povinnost „*počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a na majetku ani k neoprávněnému majetkovému prospěchu na úkor společnosti nebo jednotlivce*“. Obecná zásada neobohacovat se i prevenční povinnost vztahující se k předcházení vzniku bezdůvodného obohacení však byla Porevoluční novelou opuštěna.

Ve Starém občanském zákoníku byla právní úprava neoprávněného majetkového prospěchu zařazena do části šesté „Odpovědnost za škodu a za neoprávněný majetkový prospěch“, z čehož se dalo vyvodit, že neoprávněný majetkový prospěch, a především právní vztahy vzniklé jeho získáním měly odpovědností charakter – aby mohlo dojít ke vzniku nároku na vydání neoprávněného majetkového prospěchu, a tedy dojít k odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch, musela být nejdříve porušena

---

³⁹ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 26 a násl.

primární povinnost, a sice povinnost stanovená v ustanovení § 415 SOZ v souvislosti s obecnou zásadou neobohacovat se.⁴⁰

*„Bylo zjevně nesprávné hovořit o odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch, jelikož se o žádnou odpovědnost nejedná, ale jedná se o povinnost k vydání majetkového prospěchu. Ke vzniku odpovědnosti by zde bylo vždy třeba zavinění toho, kdo získal majetkový prospěch, což předpokladem vzniku bezdůvodného obohacení není.“*⁴¹ S názorem V. Bednáře, který odmítá odpovědností charakter vydání neoprávněného majetkového prospěchu i ve znění před porevoluční novelou, se autor práce neztotožňuje, neboť vzhledem k výše popsanému, primární povinnost neobohacovat se byla zákonem tehdy stanovena a při jejím porušení s následkem vzniku neoprávněného majetkového prospěchu a příčinné souvislosti mezi nimi bylo možné i vhodné uvažovat o vzniku sekundární (odpovědnostní) povinnosti. Co se týká zavinění, bylo „nerozhodné, zda ten, kdo neoprávněný majetkový prospěch získal, jednal či nejednal zaviněně.“⁴² Tato skutečnost měla význam pro otázky jako důkazní břemeno či promlčení, nikoliv však na vznik odpovědnosti.⁴³

Starý občanský zákoník v původním znění stanovil oproti předchozí právní úpravě dvě nové skutkové podstaty neoprávněného majetkového prospěchu, a to v § 452 SOZ, které obsahovalo výčet skutkových podstat neoprávněného majetkového prospěchu. Kromě plnění získaného bez právního důvodu nebo plnění z neplatného právního úkonu sem byl nově zařazen i prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. V ustanovení § 453 SOZ pak zavádí zcela novou speciální skutkovou podstatu spočívající v ponechání si věci nalezené, opuštěné a skryté.⁴⁴

1.4.2. Bezdůvodné obohacení

Porevoluční novela výrazně zasáhla do vnímání bezdůvodného obohacení. Zákonodárce se vrátil zpět k pojmu bezdůvodné obohacení, modifikoval i znění § 415 SOZ, ze kterého vypustil prevenční povinnost týkající se bezdůvodného obohacení,

---

⁴⁰ KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 31 a násl.

⁴¹ BEDNÁŘ, V. in FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 768.

⁴² KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981, s. 68.

⁴³ Tamtéž, s. 65 a násl.

⁴⁴ Tamtéž, s. 31 a násl.

zrušil i zásady občanskoprávních vztahů, které měly výrazný socialistický nádech. Opustila se tedy koncepce odpovědnosti za bezdůvodné obohacení, ačkoliv v teorii i nadále přetrvávaly spory, zda stále bezdůvodné obohacení chápat jako odpovědnostní závazek, zejména kvůli nedůslednosti novely v terminologii. Nakonec však právní teorie vyvodila, že se jedná o samostatný závazkový právní vztah, nikoliv o vztah odpovědnostní „*V případě bezdůvodného obohacení jde o zvláštní samostatný závazkový právní vztah*“⁴⁵. Fakt, že se jednalo o závazkový právní vztah, byl explicitně vyjádřen i v § 489 SOZ.

Základním ustanovení bezdůvodného obohacení bylo ustanovení § 451 SOZ. To v odstavci prvním stanovilo povinnost obohaceného vydat bezdůvodné obohacení ochuzenému. „*Kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat*“. Jednalo se o vyjádření zásady, že je nepřípustné bezdůvodně se obohacovat k újmě jiných. Odstavec druhý pak výčtem vymezoval, co se za bezdůvodným obohacením považovalo, tedy vyjmenovával jednotlivé skutkové podstaty – tzn. „*majetkový prospěch získaný bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů*“. Ustanovení § 454 SOZ výčet ještě rozšiřoval o plnění za jiného, který měl po právu plnit sám.

Stejně jako v minulosti, i zde vyvstal aplikační problém, zda ustanovení § 451 odst. 1 SOZ mohlo být považováno za obecnou skutkovou podstatou, která byla pouze specifikována v § 451 odst. 2 SOZ a § 454 SOZ, avšak o bezdůvodné obohacení by se mohlo jednat i v případech výslovně neupravených již z titulu obecné skutkové podstaty, nebo zda byl výčet speciálních skutkových podstat taxativní a z jiných než stanovených důvodů k bezdůvodnému obohacení dojít nemohlo.⁴⁶ Právní věda i judikatura se přiklonila k případu druhému.

Podle názoru autora práce by se mělo jako bezdůvodné obohacení označit jakéhokoliv obohacení bez právem uznaného důvodu. Jestliže je jedna ze základních zásad občanského, resp. celého soukromého práva, neobohacovat se bezdůvodně na úkor druhých, pak by uplatňování práva na vydání, navrácení bezdůvodného obohacení neměla stát překážka, která spočívá v restriktivním a příliš

---

⁴⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo*. 5. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2009, s. 515.

⁴⁶ Tamtéž, s. 520 a násl.

přísném výkladu zákona, a to obzvláště v dynamické společnosti, kde rozmanitost právních vztahů nezná mezí. Tuto myšlenku podporuje i Občanský zákoník, který se vydal cestou demonstrativního výčtu, a proto má autor práce za to, že tento spor již byl časem překonán.

Starý občanský zákoník rozeznával pět zvláštních skutkových podstat bezdůvodného obohacení, které v mnohém navazují na předchozí vývoj. Výčet skutkových podstat byl obsažen v § 451 odst. 2 SOZ, který byl rozšířen § 454 SOZ. *„Kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat. Bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.“⁴⁷ „Bездůводně се обогатил и тот, за нѣжъ было плнѣно, со по праву мѣл плнит сам.“⁴⁸*

Ustanovení § 455 SOZ obsahovalo negativní definici, tedy určovalo situace, kdy se o bezdůvodné obohacení nejednalo (přijetí plnění promlčeného dluhu, dluhu neplatného jen pro nedostatek formy, plnění ze hry nebo sázky uzavřené mezi fyzickými osobami a vrácení peněz do hry nebo sázky půjčených).

Bližší rozbor skutkových podstat a výluk z bezdůvodného obohacení s pomocí judikatury práce provádí v kapitole čtvrté, a to v rámci srovnání s platnou právní úpravou.

2. OBECNÝ VÝKLAD BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ

V této kapitole budou obecně rozebrány hlavní znaky institutu bezdůvodného obohacení jak z pohledu Starého občanského zákoníku, tak z pohledu Občanského zákoníku, který nabyl účinnosti 1. 1. 2014. Nejprve bude rozebrán samotný pojem bezdůvodného obohacení, předpoklady jeho vzniku, jeho funkce, jeho subjekty, ale pozornost bude věnována i otázce, zda je zákonná úprava bezdůvodného obohacení kogentní či dispozitivní, bude proveden exkurz k souvisejícím právním institutům a na závěr kapitoly bude podán výklad i bezdůvodnému obohacení v rámci Obchodního zákoníku, především vysvětlíme pojem obchodních závazkových vztahů a vyřešíme

---

⁴⁷ § 451 odst. 1, 2 SOZ.

⁴⁸ § 454 SOZ.

otázku, zda a za jakých podmínek může být bezdůvodné obohacení obchodněprávním vztahem.

2.1. POJEM

Bezdůvodné obohacení, jakožto jiná právní skutečnost vedle smluv a protiprávních činů, je jedním z důvodů vzniku závazků. Jedná se tedy o samostatný mimosmluvní zavazovací důvod. Pro závazky je charakteristické, že věřitel má vůči dlužníkovi právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.

Bezdůvodným obohacením se označuje situace, ve které došlo k přesunům majetkových hodnot vyjádřitelných v penězích od jednoho subjektu k druhému, a to bez právem uznaného důvodu.

Odborná literatura i ustálená judikatura se již dříve shodly na tom, co považovat za obohacení, a ačkoliv se váží k předchozí platné právní úpravě, je nutné setrvat na závěrech, ke kterým dospěly. Obohacení je faktický, objektivně vzniklý stav spočívající v přesunu majetkových hodnot od jedné osoby k druhé. Může k němu dojít buď rozmnožením majetku obohaceného, nebo nezmenšením jeho majetku ač ke zmenšení dojít mělo. Nejedná se však pouze o případy přímého poskytnutí plnění, může spočívat i ve vykonání prací, splnění povinnosti, užívání cizí věci, apod. Vždy se tedy musí jednat o přesun takové majetkové hodnoty, která je vyjádřitelná v penězích a která je ekvivalentního charakteru, tedy obohacení se rovná ochuzení.⁴⁹

Bezdůvodné obohacení zakládá závazek mezi ochuzeným a obohaceným, jehož obsahem je vyrovnat majetkové nerovnosti, ke kterým došlo, tzn. obohacený má povinnost vydat ochuzenému to, oč se obohatil, a ochuzený má právo požadovat navrácení obohacení. Tento závazek včetně práv a povinností stran z něj vycházejíc se řídí nejen zvláštní úpravou bezdůvodného obohacení, ale i obecnou úpravou závazků v Občanském zákoníku. K výrazné změně však došlo v oblasti obchodních závazkových právních vztahů, neboť Občanský zákoník zrušil Obchodní zákoník a tedy již nebude nutné rozlišovat, zda závazek vznikl mezi subjekty obchodního práva, či nikoliv.⁵⁰

---

⁴⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1243 a násl.

⁵⁰ Tamtéž, s. 1243 a násl.

Právní úprava bezdůvodného obohacení se v Občanském zákoníku vyskytuje v části čtvrté, hlavě čtvrté, pod názvem "závazky z jiných právních důvodů" v §§ 2991 až 3005 OZ. Občanský zákoník tak napravuje systematickou chybu Starého občanského zákoníku a odstraňuje přežitek z dob minulých, kdy ačkoliv na bezdůvodné obohacení nebylo nahlíženo jako na závazek odpovědnostního charakteru, bylo řazeno právě do části šesté SOZ „Odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení“, jak již bylo řečeno dříve. Občanský zákoník tedy opouští původní, spory vyvolávající, zařazení bezdůvodného obohacení a legislativně potvrzuje to, k čemu občanskoprávní teorie postupem času dospěla, tj. že bezdůvodné obohacení je nutno chápat jako zvláštní samostatný závazkový právní vztah, nikoliv jako občanskoprávní odpovědnost.⁵¹ Pro úplnost si autor práce dovoluje exkurz k výkladu občanskoprávní odpovědnosti.

2.1.1. Občanskoprávní odpovědnost podle SOZ

Občanskoprávní odpovědnost, podle dosavadní doktríny, je negativním právním následkem (sekundární právní povinností) vycházejícím z porušení primární právní povinnosti spočívající ve způsobení újmy jiné osobě v její majetkové či nemajetkové sféře, který postihuje toho, kdo svým jednáním takovou povinnost porušil (protiprávní jednání), nebo toho, kdo je svým zvláštním postavením (ve vztahu k protiprávnímu stavu) objektivně odpovědný ze zákona i bez zaviněného protiprávního jednání. Tato nově vzniklá sekundární, relativně působící povinnost sankčního charakteru směřuje k odstranění protiprávního stavu, a sice stanovením občanskoprávní povinnosti zcela nové (např. nahradit způsobenou majetkovou újmu), modifikací primární povinnosti (např. opravení vady), rozšířením primární povinnosti, která nadále trvá, o další povinnost (např. smluvní pokuta).⁵²

2.1.2. Občanskoprávní odpovědnost podle OZ

Občanskoprávní odpovědnost, podle OZ, opouští dřívější pojetí. Okamžik jejího vzniku je spojen již se vznikem oné primární právní povinnosti a existuje skrytě po celou dobu jejího trvání. Právní následky působí až porušením této povinnosti.⁵³ Občanskoprávní

---

⁵¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 514 a násl.

⁵² DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 351 a násl.

⁵³ Tamtéž., s. 351 a násl.

odpovědnost tedy ztrácí sankční charakter a zachovává si jen preventivní aspekt, neboť každý člověk je odpovědný za své jednání v rozsahu své svéprávnosti, tedy v rozsahu, v jakém je schopen své jednání posoudit a ovládnout, příp. i za jednání učiněné ve stavu, v němž by jinak odpovědný nebyl, do něhož se přivedl vlastní vinou, a předpokládá se, že bude jednat v souladu s právem a řádně plnit své povinnosti. V případě svého protiprávního jednání si má být vědom následku, tj. povinnosti protiprávní stav takto vzniklý odstranit. Z tohoto důvodu postačí v Občanském zákoníku na místech, kde v dřívější úpravě figurovala odpovědnost, stanovit povinnost.⁵⁴

Vzhledem k výše uvedenému i k tomu, že bezdůvodné obohacení nenaplnuje veškeré znaky občanskoprávní odpovědnosti, autor práce považuje za příhodné, že zákonodárce odstranil dřívější sporné zařazení a tím potvrdil, že bezdůvodné obohacení je zvláštní samostatný závazkový právní vztah, čímž do budoucna zamezil vzniku případných teoretických sporů.

2.2. VZNIK ZÁVAZKU Z BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ

2.2.1. Předpoklady vzniku

Ke vzniku závazku z bezdůvodného obohacení je třeba naplnit dva předpoklady. Prvním předpokladem je vznik obohacení na straně jedné (obohacený) a vznik majetkové újmy, jenž odpovídá obohacení na straně druhé (ochuzený), přičemž tyto přesuny majetkových hodnot musí být ve vzájemné příčinné souvislosti. Jak obohacení, tak majetková újma musí být vyjádřitelné v penězích. Druhým předpokladem je bezdůvodnost takových majetkových přesunů, k nimž dochází bez právem uznaného důvodu.⁵⁵ Požadavek bezdůvodnosti byl Občanským zákoníkem oproti původní právní úpravě pozměněn na požadavek nespravedlivého důvodu, přičemž tato problematika je podrobněji rozebrána v kapitole 3.2 této práce.

---

⁵⁴ Důvodová zpráva k Občanskému zákoníku, § 24.

⁵⁵ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2003, s. 548.

2.2.2. Subjektivní stránka

Předpokladem vzniku bezdůvodného obohacení však není ani protiprávní jednání, ani zavinění obohaceného, jako tomu je např. u náhrady újmy, nýbrž pouze fakt, že došlo k přesunu majetkových hodnot.⁵⁶

Z výše řečeného plyne, že existence zavinění ani protiprávního jednání na straně obohaceného pro vznik závazku z bezdůvodného obohacení nejsou relevantní. Ke vzniku stačí, že došlo k obohacení bez právem aprobovaného důvodu, a to jak jednáním obohaceného, tak i bez jeho přičinění v důsledku jednání třetí osoby, či působením přírodních sil.⁵⁷ Mohlo by se tak jednat např. o případ, kdy zemětřesení zbourá ohradu a stádo koní jednoho chovatele přeběhne do stáda jiného chovatele, jemuž by se tím bezdůvodně zvětšila hodnota stáda. Jednáním třetí osoby může dojít k tzv. vnučenému bezdůvodnému obohacení, kdy např. automechanik v důsledku svého omylu vymění jinou část vozu, než kterou vlastník objednal, čímž vlastníkovu vnutil bezdůvodné obohacení spočívající ve zvýšení hodnoty automobilu.⁵⁸ V případě vnučeného obohacení je však třeba mít na paměti, že jestliže by takové vnučení bylo bez spravedlivého důvodu, pak by podle Občanského zákoníku již k bezdůvodnému obohacení dojít nemělo.

2.2.3. Subsidiarita

*„Závazek z bezdůvodného obohacení vzniká pouze v případě, že mezi účastníky neexistuje jiný právní vztah, v jehož rámci zvláštní právní norma ukládá povinnost, která směřuje v podstatě ke stejnému cíli.“*⁵⁹ Nemůžeme tedy hovořit o povinnosti vydat bezdůvodné obohacení, jestliže by se dalo použít jiné právní ustanovení k nápravě neoprávněných majetkových přesunů.

---

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2634/2007; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 8. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1208/2000.

⁵⁷ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo*. 5. vydání. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2009, s. 515 a násl.

⁵⁸ srovnej PETROV, J. *Vnučené bezdůvodné obohacení a zhodnocení věci dle neplatné smlouvy*. [online], publikováno 14. 5. 2011 [cit. 2015 – 04 - 15]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2011/05/vnucene-bezdudodne-obohaceni-zhodnoceni_14.html.

⁵⁹ ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 804.

Vydání bezdůvodného obohacení se dá domáhat pouze v případech, kdy se nejedná o plnění ze smlouvy, ze zákona a nelze případ řešit ani podle ustanovení týkajících se náhrady újmy.

*„Povinnost k vydání bezdůvodného obohacení nastupuje, jestliže k vrácení neoprávněně získaných majetkových hodnot nemůže dojít v rámci konkrétního právního vztahu mezi účastníky podle příslušných ustanovení, jež se na daný právní poměr vztahují, a nepřichází-li v úvahu ani odpovědnost za škodu. O bezdůvodné obohacení nejde, je-li povinnost dána na základě jiného ustanovení zákona nebo je-li založena smluvně.“*⁶⁰ Ačkoliv se judikát vyjadřuje k předchozí právní úpravě, lze ho dle názoru autora práce i nadále v plné šíři aplikovat, neboť obecné předpoklady vzniku bezdůvodného obohacení se novou úpravou nezměnily a Občanský zákoník se k otázce subsidiarity bezdůvodného obohacení nijak v účinném znění nevyjadřuje.

V původním návrhu Občanského zákoníku se však tato problematika řešila a byla přímo vyjádřena v § 2934 návrhu OZ zněním: *„lze-li uplatnit jiné právo na náhradu ztráty, nelze v tomto rozsahu uplatnit právo na vydání bezdůvodného obohacení“*. Takto restriktivní pojetí konkurence právních nároků však bylo kritizováno jako nedůvodné omezení práv ochuzeného.⁶¹ Toto ustanovení tak nebylo převzato do platného znění Občanského zákoníku.

2.3. FUNKCE BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ

Právní úprava bezdůvodného obohacení je projevem zásady, že se nikdo nesmí bezdůvodně obohacovat na úkor druhých. V širším slova smyslu se jedná o zásadu nikomu neškodit. Naplnění cílů právní úpravy, tedy především ochraně vlastnického práva jakožto i jiných majetkových práv a hodnot, se dosahuje především prostřednictvím funkce uhrazovací – reparační, restituční.

Uhrazovací funkce spočívá v napravení nespravedlivého majetkového uspořádání, ke kterému bezdůvodným obohacením došlo, a to tím, že obohacený má povinnost ochuzenému veškeré obohacení vydat, a to *in natura*. Jestliže toto není dobře možné, má ochuzený právo na peněžitou náhradu (*in reluto*) ve výši obvyklé ceny.⁶²

---

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007.

⁶¹ TICHÝ, L. *Nový občanský zákoník: Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku*. Bulletin advokacie, 2011, č. 5, s. 15.

⁶² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 516.

Vzhledem k tomu, že závazek z bezdůvodného obohacení vzniká pouze tam, kde to právní řád předpokládá, a zavinění ani protiprávní jednání takovým předpokladem nejsou, nemůžeme bezdůvodnému obohacení přiřknout funkci represivní, neboť zde žádná sankce stanovena není. Ustanovení sankčního charakteru bylo možno nalézt ve Starém občanském zákoníku (§ 457 odst. 2, 3 a § 453a SOZ) ve znění účinném do 31. prosince 1991, kdy byla porevoluční novelou odstraněna.⁶³

Fakt, že se neoprávněně získané majetkové hodnoty mají navrátit ochuzenému, vyplývá dle názoru autora práce již z obecných morálních hodnot, stejně tak jako dodržování účinných norem. Mohli bychom zde tedy uvažovat i o funkci preventivně-výchovné, která spočívá především v tom, že zákonodárce stanovil pravidla, ve kterých určuje, co je bezdůvodné obohacení a jaké následky přináší jeho ponechání, tj. povinnost ho navrátit.

2.4. SUBJEKTY BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ

Občanský zákoník zjednodušuje označení subjektů závazku z bezdůvodného obohacení na „obohacený“ a „ochuzený“. Zákonodárce tak zjednodušuje výrazy jako „ten, kdo obohacení získal“ a „ten, na jehož úkor byl předmět bezdůvodného obohacení získán“ a nahrazuje je jednodušším jednoslovným výrazem.⁶⁴ Obohacený je tedy ten, kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, zatímco ochuzený je ten, na jehož úkor se druhý bez spravedlivého důvodu obohatil. Strany jsou ovšem v jednotlivých ustanoveních označovány i jinak, zvláště v případech, kdy se jedná o specifické případy, jako např. věřitel a dlužník.

Subjektem závazku z bezdůvodného obohacení může být jak osoba fyzická, tak právnická, nevyjímaje ani stát, příp. kraje a obce.⁶⁵ Občanský zákoník ovšem odstranil zvláštní úpravu § 456 věty druhé SOZ, kdy v případech, že nebylo možné ochuzeného zjistit, nastupoval de lege na jeho místo stát. Stát se tak stával originárním subjektem závazku z bezdůvodného obohacení v pozici ochuzeného, ač v něm původně vystupoval

---

⁶³ ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 805.

⁶⁴ Důvodová zpráva k § 2991 OZ.

⁶⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 521.

subjekt, jehož totožnost nebylo možné určit. Toto ustanovení však bylo považováno za přežitek, což dokládá i fakt, že se v praxi téměř nevyužívalo.⁶⁶

V případech, kde Občanský zákoník přičítá právní význam dobré či zlé víře, označuje obohaceného nově jako poctivého či nepoctivého příjemce. Jedná se však pouze o stručnější vyjádření výrazů jako obohacený, který byl či nebyl v dobré víře.⁶⁷ K vlivu dobré víry na bezdůvodné obohacení se práce vyjadřuje v kapitole 3.4.

2.5. KOAGENTNÍ NEBO DISPOZITIVNÍ ÚPRAVA?

Pro přiblížení institutu bezdůvodného obohacení je důležité i vyřešení otázky, zda je zákonná úprava dispozitivní či kogentní, tedy jestli si účastníci právního vztahu mohou upravit problematiku odchylně od zákona. Uvažujeme tu však pouze o rovině smluvní, kde se strany mohou alespoň pokusit o vlastní úpravu, např. pro případy odstoupení od smlouvy či její neplatnosti. V takovém případě je však, dle názoru autora práce, zákonná úprava postačující a odchylná úprava by mohla přinést více škody než užítku.

Starý občanský zákoník zásadu dispozitivnosti obsahoval v ustanovení §2 odst. 3 SOZ: „*Účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.*“ Zákonodárce volil poněkud vágní formulaci rozlišování ustanovení kogentních a dispozitivních na základě povahy ustanovení⁶⁸, kterou musela upřesnit judikatura výkladem. V případě bezdůvodného obohacení dospěla k názoru, že „*ustanovení o bezdůvodném obohacení mají povahu kogentní a nelze je proto nepřipustným způsobem extenzivně vykládat*“⁶⁹

Obchodní zákoník se k otázce stavěl odlišně – v části třetí, týkající se obchodních závazkových vztahů, v § 263 ObchZ stanovil výčet ustanovení, od nichž se účastníci nemohli smluvně odchýlit. Vzhledem k tomu, že Obchodní zákoník však neobsahoval vlastní úpravu bezdůvodného obohacení, je pro účely této práce relevantní

---

⁶⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 522.

⁶⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1869.

⁶⁸ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 15.

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 2. 2006, sp. zn. II. ÚS 471/05.

pouze díl jedenáctý části třetí Obchodního zákoníku týkající se promlčení, který do kogentního výčtu patří.

Občanský zákoník stanoví obecné interpretační pravidlo, zda považovat ustanovení za kogentní či dispozitivní v § 1 odst. 2 OZ: „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*“ Zákonodárce se zde však dopustil formulační nepřesnosti, která by doslovným výkladem znamenala, že pouze ta ustanovení, která zákaz odchylny výslovně stanoví (takových není mnoho), jsou kogentní – principiálně by většina odchylek, s výjimkou těch, které narušují zájmy stanovené ve větě za středníkem v § 1 odst. 2 OZ, byla možná. Z důvodové zprávy však takováto změna nevyplývá a je třeba výkladem dospět k závěru, že větou za středníkem nejsou myšleny dohody, ale „*stanoví se kogentní povaha zákonných ustanovení, jestliže by přípustnost odchylny dohodou stran vedla k porušení dobrých mravů, veřejného pořádku nebo úpravy postavení osob*“⁷⁰.

Autor práce vzhledem k výše zmíněnému dospívá k závěru, že ačkoliv zákonná úprava bezdůvodného obohacení, na rozdíl od např. náhrady újmy v § 2898 OZ, neobsahuje výslovný zákaz odchylných ujednání, je třeba brát v potaz, že v právním státu není správné ani mravné se bezdůvodně obohacovat, tedy se jedná o ustanovení, u něhož by připuštěním odchylek mohlo dojít k porušení dobrých mravů a tedy zákonná úprava bezdůvodného obohacení je i nadále kogentní. Výše citovaný náleží Ústavního soudu ČR se tak ohledně otázky kogentnosti ustanovení autorovi jeví i nadále aplikovatelný.

2.6. SOUVISEJÍCÍ PRÁVNÍ INSTITUTY

2.6.1. Náhrada újmy

Institut povinnosti nahradit újmu doznal s Občanským zákoníkem také mnoho změn, není však účelem práce podat ucelený výklad tohoto institutu, a tak jen v hrubých rysech nastíníme jeho právní úpravu, a především pak vztah bezdůvodného obohacení a povinnosti nahradit újmu.

---

⁷⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 15.

Občanský zákoník nahrazuje pojem odpovědnost za škodu termínem povinnost nahradit újmu. Pojem újma má však dvě roviny, a to majetkovou (tedy újma na jmění = škoda) a nemajetkovou (újma na přirozených právech člověka).

Ke vzniku povinnosti nahradit újmu je potřeba naplnění několika předpokladů, a sice vznik majetkové újmy na straně poškozeného, která byla způsobena škůdcem porušením právní povinnosti, a to v příčinné souvislosti.

Porušení právní povinnosti se v Občanském zákoníku nově rozlišuje na porušení dobrých mravů, porušení zákona a porušení smluvní povinnosti, u kterých rozlišuje různé stupně zavinění – zavinění je tak jedním ze základních požadavků pro vznik povinnosti újmu nahradit. V případech stanovených zvlášť zákonem je však škůdce povinen nahradit škodu i bez ohledu na své zavinění (objektivní odpovědnost) – jedná se o případy představující zvláštní nebezpečí zájmům chráněným právem, které jsou z tohoto důvodu vyňaty z obecné úpravy subjektivní odpovědnosti. Úprava se vyskytuje jak v Občanském zákoníku (§ 2920 OZ a násl.), tak i v dalších zákonech. V některých případech (např. § 2924, § 2927 OZ) zákon umožňuje liberaci.⁷¹

Z výše uvedeného plynou základní rozdíly mezi povinností nahradit újmu a závazkem z bezdůvodného obohacení - pro vznik povinnosti nahradit újmu není relevantní, zda se škůdce obohatil (nedochází tedy většinou vůbec k obohacení), nýbrž to, zda způsobil škodu a zároveň je mu možné přičítat zavinění takové škody – tyto dva předpoklady závazek z bezdůvodného obohacení postrádá.

Obchodní zákoník obsahoval komplexní úpravu odpovědnosti za škodu, která byla ve vztahu speciality k obecné úpravě Starého občanského zákoníku. Ustanovení § 373 ObchZ stanovilo, že: *„Kdo poruší svou povinnost ze závazkového právního vztahu, je povinen nahradit škodu tím způsobenou druhé straně, ledaže prokáže, že porušení povinností bylo způsobeno okolnostmi vylučujícími odpovědnost.“* V režimu obchodního práva tedy námitka nezavinění byla irelevantní, nýbrž muselo být argumentováno naplněním okolností vylučujících protiprávnost – za ty se považovala překážka, jež nastala nezávisle na vůli povinné strany a bránila jí ve splnění její povinnosti, jestliže nešlo rozumně předpokládat, že by povinná strana tuto překážku nebo její následky odvrátila nebo překonala, a dále že by v době vzniku závazku tuto překážku předvíдалa (§ 374 ObchZ). Okolnosti vylučující protiprávnost byly výlučným

---

⁷¹ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 859 a násl.

obchodněprávním institutem, jenž Starý občanský zákoník neznal.⁷² Občanský zákoník tuto úpravu převzal a podle § 2913 odst. 2 OZ „*povinnosti k náhradě se škůdce zproští, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli.*“

2.6.2. Nepřikázané jednatelství

„Vmísí-li se někdo do záležitostí jiné osoby, ač k tomu není oprávněn, jdou k jeho tíži následky z toho vzniklé.“⁷³

Nepřikázané jednatelství představuje výjimku ze zásady vměšování se do záležitostí jiných osob, která je projevem ochrany práv jednotlivce a jeho autonomie. Nepřikázaným jednatelstvím dochází k neoprávněnému (nedostatek souhlasu) vměšování se do cizích záležitostí. Rozděluje se na nutné (§ 3007 OZ – odvrácení hrozící škody – souhlas s jednatelstvím lze předpokládat) a užitečné (§ 3009 OZ – jednání k prospěchu jiné osoby). V ostatních případech, které nelze zařadit pod tyto dvě skutkové podstaty, hovoříme o protiprávním jednání.

Nepřikázanému jednateli (gestorovi) nahradí ten, jehož záležitost obstarává (dominus), účelně vynaložené náklady v případě jednatelství nutného, i když se výsledek bez zavinění gestora nedostavil, v případě jednatelství užitečného, jestliže byla věc zařízena k převážnému užitku domina. Pokud gestor právo na náhradu nákladů nemá (případy protiprávních vmísení se do věcí jiných), může si vzít, co pořídil, jestliže nezhorší podstatu věci nebo nepřiměřeně nesníží její užívání.⁷⁴

Institut nepřikázaného jednatelství řeší právní následky jednání gestora. Ačkoliv tak při nepřikázaném jednatelství dochází k obohacení domina bez právního důvodu, nenaplnjuje toto obohacení prvky závazku z bezdůvodného obohacení.

2.6.3. Upotřebení věci k prospěchu jiného

Jestliže při obstarání cizí věci k prospěchu jiného chybí úmysl takovou věc obstarat, a není-li dobře možné se vydání této věci domoci, vlastník má právo požadovat náhradu hodnoty, kterou věc měla v době upotřebení i v případě, že prospěchu dosaženo

---

⁷² BEJČEK, J. ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 103 a násl.

⁷³ § 3006 OZ

⁷⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR., 2014, s. 1283 a násl.

nebylo. Právní úprava institutu upotřebení věci k prospěchu jiného vychází z §§ 1041 – 1043 VZO, kde mělo za účel především vyplňovat mezeru v právu tehdy, kdy vlastník věci nemohl žalovat na vydání věci, náhradu škody ani bezdůvodné obohacení. Bezdůvodné obohacení však bylo ve Všeobecném zákoníku občanském chápáno mnohem úžeji než v Občanském zákoníku, a lze tedy předpokládat, že v praxi se tento institut pro jeho subsidiární povahu příliš vyskytovat nebude.

Ustanovení § 3013 OZ „*kdo učiní za druhou osobu náklad, který tato osoba byla povinna učinit sama, má právo požadovat náhradu*“ bylo převzato z § 1042 VZO, avšak je již vyjádřeno ve zvláštní skutkové podstatě bezdůvodného obohacení (plnění za toho, kdo měl plnit sám), kterou VZO neobsahoval.

Ustanovení § 3014 OZ stanoví, že „*obětuje-li se něčí věc v nouzi, aby se odvrátila větší škoda, dá každý, kdo z toho měl užitek, poškozenému poměrnou náhradu*“ je taktéž přejato z VZO. Pro jehož naplnění jsou nutnými znaky nouze, hrozba vzniku škody přesahující hodnotu obětované věci a obětování cizí věci. Vlastník obětované věci má právo na náhradu utrpěné újmy vůči osobám, kterým vznikl obětováním věci prospěch.⁷⁵

2.7. BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ V REŽIMU OBCHODNÍHO ZÁKONÍKU

V této kapitole bude podán výklad toho, jak na bezdůvodné obohacení bylo nahlíženo z pohledu obchodního práva v době, kdy byl účinný Obchodní zákoník. Podání tohoto výkladu je stále relevantní z důvodu, že se předchozí právní úprava bude i nadále aplikovat na právní vztahy vzniklé před nabytím účinnosti Občanského zákoníku. Je tak nutné přiblížit, které závazkové vztahy jsou obchodněprávní, aby bylo možné uvažovat o aplikaci Obchodního zákoníku.

Relevantní je výklad obchodních závazkových vztahů i z důvodu, že na jejich základě může dojít ke vzniku závazku z bezdůvodného obohacení, který by tak měl povahu obchodněprávní a bylo by nutné aplikovat příslušná ustanovení Obchodního zákoníku (především v otázce promlčení – viz kapitola 5.1.1.).

Vzhledem k tomu, že Obchodní zákoník neobsahoval vlastní úpravu institutu bezdůvodného obohacení, zaměříme se v této kapitole také na otázku, jak soudy přistupovaly k určení obchodněprávního charakteru bezdůvodného obohacení.

---

⁷⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1291 a násl.

2.7.1. Obchodní závazkové vztahy

Právní úprava obchodních závazkových vztahů (dále i jako „obchody“) byla upravena v části třetí Obchodního zákoníku. V teorii se obchodní závazkové vztahy dělily na obligatorní a fakultativní. Pod kategorií obligatorních dále spadaly relativní, typové a kombinované. Jejich výčet a specifikování byly obsaženy v ustanoveních § 261 a § 262 ObchZ.⁷⁶

2.7.1.1. Relativní obchodní závazkové vztahy

Právní úpravu nalezneme v § 261 odst. 1 a 2 ObchZ. Jedná se o závazkové vztahy, které jsou odvislé od postavení subjektů těchto vztahů.

V prvním případě se jedná o obchody mezi podnikateli, jestliže již při jejich vzniku je zřejmé, že se týkají jejich podnikatelské činnosti.⁷⁷ Tato „zřejmá“ souvislost mezi obchodem a podnikatelskou činností musí být zjevná objektivně ze všech okolností, nezávisí tedy na subjektivních vjemech účastníků obchodu. Pro aplikaci § 261 odst. 1 ObchZ⁷⁸ je tedy zásadní, aby oba subjekty měli současně formálně podnikatelský status. V případě pochybností se nemůže jednat o relativní obchod.

V druhém případě se jedná o obchody mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti na jedné straně a státem nebo územní samosprávnou územní jednotkou na straně druhé, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb.⁷⁹ Obchodní zákoník neobsahoval definici veřejné potřeby, avšak výkladem se dospělo k závěru, že se jedná o obecně uznávaný zájem, za jehož spolehlivý ukazatel může být považováno financování z veřejných prostředků.⁸⁰

---

⁷⁶BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 25 a násl.

⁷⁷ Definici pojmu podnikatel obsahoval Obchodní zákoník v ustanovení § 2 odst. 2: „a) osoba zapsaná v obchodním rejstříku, b) osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění, c) osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů, d) osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu.“

⁷⁸ „Tato část zákona upravuje závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti.“

⁷⁹ § 261 odst. 2: „Touto částí zákona se řídí rovněž závazkové vztahy mezi státem nebo samosprávnou územní jednotkou a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb. K tomuto účelu se za stát považuje i státní organizace, jež nejsou podnikateli, při uzavírání smluv, z jejichž obsahu vyplývá, že jejich obsahem je uspokojování veřejných potřeb.“

⁸⁰ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 25 a násl.

2.7.1.2. Typové obchodní závazkové vztahy

Právní úpravu nalezneme v § 261 odst. 3 ObchZ. Jedná se o taxativně vypočtené závazkové vztahy, na které se použijí ustanovení Obchodního zákoníku bez ohledu na postavení účastníků. Dříve se označovaly jako „absolutní obchody“, avšak od tohoto označení se kvůli znění § 262 odst. 4 ObchZ upustilo, neboť to stanoví, že ustanovení směřující k ochraně spotřebitele je třeba použít vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. Při posuzování typových obchodů s nepodnikatelskými subjekty je tak třeba vždy posoudit, zda ustanovení jiných právních předpisů neobsahují úpravu pro nepodnikatele výhodnější, která by „změkčila“ obsah právního vztahu, např. použití občanskoprávní odpovědnosti za porušení povinnosti a tedy následné vyloučení objektivní odpovědnosti za škodu.⁸¹ Jedná se jednak o závazkové vztahy týkající se obchodních společností (mezi zakladateli obchodních společností, mezi obchodní společnostmi a společníkem, i mezi společníky navzájem, v případech vztahů týkajících se účasti na společnosti, atd.), jednak o závazkové vztahy plynoucí z vyjmenovaných smluv⁸².

2.7.1.3. Kombinované obchodní závazkové vztahy

Právní úprava je v § 261 odst. 4 ObchZ. Jedná se o smlouvy mezi subjekty v § 261 odst. 1 a 2 ObchZ, které nemají speciální úpravu v Obchodním zákoníku, avšak jako smluvní typ jsou upraveny ve Starém občanském zákoníku. Na tyto obchody se použije právní úprava Starého občanského zákoníku, a to v rozsahu, ve kterém nelze řešit otázky podle Obchodního zákoníku (především ustanovení týkající se Obchodním zákoníkem neupravených smluv, avšak následně vzniklý právní vztah z takové smlouvy a jeho následky se již Obchodním zákoníkem řídit budou, např. předpoklady odpovědnosti za škodu, délka promlčení) – použijí se tedy oba zákoníky. Jedná se např. o darovací smlouvu, kupní smlouvu na nemovitost, smlouvu o půjčce, výpůjčce. Pojistná smlouva je však kvůli § 261 odst. 7 ObchZ zcela vyloučena z působnosti

---

⁸¹ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 27 a násl.

⁸² viz § 261 odst. 3 ObchZ.

Obchodního zákoníku a jedná se vždy o smlouvu řídicí se Starým občanským zákoníkem a zvláštními (občanskoprávními) předpisy.⁸³

2.7.1.4. Fakultativní obchodní závazkové vztahy

Právní úpravu nalezneme v § 262 ObchZ, který umožňoval stranám závazkového vztahu si dobrovolně (fakultativně) písemně určit, že se vztah bude řídit Obchodním zákoníkem. Dohoda by však byla neplatná v případě, kdy by směřovala ke zhoršení právního postavení účastníka smlouvy, který není podnikatelem. I na tyto vztahy se de lege použijí ustanovení k ochraně spotřebitele, je-li to ve prospěch smluvní straně, jež není podnikatelem.⁸⁴

2.7.2. Obchodněprávní charakter bezdůvodného obohacení

Obchodní zákoník neobsahoval právní úpravu institutu bezdůvodného obohacení. Bylo tedy na teorii a judikatuře, aby poskytly ucelený pohled na to, zda může mít bezdůvodné obohacení i povahu obchodněprávní. Relevantní je toto určení nikoliv z důvodu možného použití jiných skutkových podstat (Starý občanský zákoník obsahoval komplexní úpravu tohoto institutu), avšak pro určení, jakým právním režimem se budou řídit právní vztahy následné – především tedy ustanovení týkající se promlčení, které mělo vlastní úpravu jak občanskoprávní, tak obchodněprávní.

Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu dospěla k závěru, že závazek z bezdůvodného obohacení může být svou povahou vztahem obchodním i přesto, že obchodní zákoník vlastní právní úpravu bezdůvodného obohacení neobsahoval. „*Jelikož obchodní zákoník neupravuje veškeré závazkové vztahy, do nichž podnikatelé, popř. osoby uvedené v § 261 odst. 2 obchodního zákoníku, vstupují, nelze jen z toho, že určitý závazkový vztah je upraven pouze v zákoníku občanském, vyvozovat, že jde o vztah občanskoprávní.*“⁸⁵ Takový vztah však musí naplňovat podmínky obchodních závazkových vztahů, viz výše.

Podle ustanovení § 489 SOZ, které se použilo i ohledně obchodních závazků, závazky vznikají z právních úkonů, zejména ze smluv, jakož i ze způsobené škody, z

---

⁸³ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 30 a násl.

⁸⁴ Tamtéž, s. 33 a násl.

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 2003, sp. zn. 35 Odo 619/2002.

bezdůvodného obohacení nebo z jiných skutečností uvedených v zákoně. „Je třeba dovodit, že závazkovým vztahem mezi podnikateli ve smyslu § 261 odst. 1 obch. zák. jsou nejen vztahy ze smluv, ale i ze způsobené škody nebo z bezdůvodného obohacení, pokud splňují předpoklad, že se týkají jejich podnikatelské činnosti.“⁸⁶ Nejvyšší soud jasně judikoval, kdy závazek z bezdůvodného obohacení může mít obchodněprávní povahu (relativní obchod). Jestliže původní závazkový právní vztah, na jehož základě vznikl závazek z bezdůvodného obohacení, měl obchodněprávní povahu, tj. závazkový vztah mezi podnikateli související s výkonem jejich podnikatelské činnosti, pak i vztah z bezdůvodného obohacení je vztahem obchodněprávním. Tento závěr byl Nejvyšším soudem judikován v mnoha rozhodnutích.⁸⁷

Stejně tak Nejvyšší soud judikoval, že závazek z bezdůvodného obohacení mohl být i ve formě typového obchodu. „Vztah z bezdůvodného obohacení získaného přijetím plnění z neplatné smlouvy o úvěru (§ 497 a násl. obch. zák.) je obchodním závazkovým vztahem.“⁸⁸ Smlouvu o úvěru mohl uzavřít každý subjekt (s výjimkou zákonných omezení a zákazů) a režim smlouvy se vždy řídil Obchodním zákoníkem, bez ohledu na to, zda subjekt vystupoval jako podnikatel či nikoliv. Jestliže taková smlouva byla neplatná, pak i následné bezdůvodné obohacení mělo obchodněprávní povahu.⁸⁹

K této problematice se vyjádřil i Ústavní soud, který shrnul, že zvláštní právní úprava (tedy obchodněprávní) má přednost před obecnou (občanskoprávní) úpravou v případech, kdy závazek z bezdůvodného obohacení vznikl na základě obchodněprávního vztahu, ať už obligatorního či fakultativního.⁹⁰

Z výše uvedeného plyne, že jestliže závazek z bezdůvodného obohacení měl obchodněprávní povahu, bylo třeba použít komplexní právní úpravu bezdůvodného obohacení Starého občanského zákoníku a v případech, kdy Obchodní zákoník obsahoval odlišnou právní úpravu (např. promlčení), tuto úpravu také aplikovat.

---

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 6. 2010, sp. zn. 32 Cdo 2436/2009.

⁸⁷ např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 12. 2006 sp. zn. 28 Cdo 1860/2006; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3800/2007.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 813/2001.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 6. 2009, sp. zn. III. ÚS 3087/08.

2.7.3. Speciální případy bezdůvodného obohacení

Jak již bylo řečeno výše, Obchodní zákoník právní úpravu bezdůvodného obohacení neobsahoval. Upravoval však další případy, pro které bylo možné vyžadovat vydání bezdůvodného obohacení – jednak v § 12 odst. 1 ObchZ hovořil o bezdůvodném obohacením spočívajícím v neoprávněném užívání firmy, jednak v §§ 53 a 54 odst. 1 ObchZ poskytoval bezdůvodné obohacení jakožto jeden z právních prostředků ochrany proti nekalé soutěži. K těmto ustanovením se však neváže žádná judikatura a lze tedy učinit závěr, že buď tyto případy nemají relevantní uplatnění v praxi (ať už pro složitost dokazování výše bezdůvodného obohacení, či z jiného důvodu), anebo je možné tyto případy také zahrnout pod skutkové podstaty občanského práva.

3. SROVNÁNÍ ZMĚN PRÁVNÍ ÚPRAVY BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ

V této kapitole práce shrne a porovná hlavní změny v obecné úpravě bezdůvodného obohacení z pohledu Starého občanského zákoníku a Občanského zákoníku. Nejprve se zaměříme na vztah mezi skutkovými podstatami, poté podáme výklad k nové formulaci bezdůvodného obohacení, budeme se zabývat i obsahem a rozsahem restituční povinnosti k bezdůvodnému obohacení a poté bude zkoumat vliv dobré na bezdůvodné obohacení.

3.1. VZTAH OBECNÉ SKUTKOVÉ PODSTATY A ZVLÁŠTNÍCH SKUTKOVÝCH PODSTAT

3.1.1. Starý občanský zákoník

Právní úprava Starého občanského zákoníku, jak již bylo nastíněno v kapitole 1.4.2., obsahovala tzv. generální klauzuli zásady neobohacovat se na úkor jiných (§ 451 odst. 1 SOZ), která však byla spíše vyjádřením jakéhosi zastřešení všech zvláštních skutkových podstat bezdůvodného obohacení, které byly taxativně vypočteny v § 451 odst. 2 SOZ a § 454 SOZ, a sama nevystupovala jako obecná skutková podstata pro nárokování vydání získaného bezdůvodného obohacení. Žaloba na vydání bezdůvodné obohacení tak musela být vždy podepřena odkazem na zvláštní skutkovou podstatu

v ustanoveních § 451 odst. 2 a § 454 SOZ⁹¹. Judikatura se ustálila nejen ohledně otázky taxativnosti výčtu, nýbrž i nutnosti náležitého odůvodnění bezdůvodného obohacení, a to právě odkazem na zvláštní skutkovou podstatu s náležitým odůvodněním, nikoliv pouze odkazem na obecnou klauzuli. „*V důvodech soudního rozhodnutí o nároku z neoprávněného majetkového prospěchu je třeba v zájmu přesvědčivosti a přezkoumatelnosti rozhodnutí konkrétně dovodit, v čem jsou dány znaky některého z případů*“⁹² zvláštních skutkových podstat.

Nejvyšší soud se zabýval i otázkou obtížné podřaditelnosti pod zvláštní skutkové podstaty v případě, kde se z jazykového výkladu jevila možnost podřazení nemožná. Extenzivním výkladem zákona, po hlubším zkoumání problematiky, polemizoval se závěrem, že k závazku z bezdůvodného obohacení by mělo dojít ve specifických případech (např. v důsledku restitučních zákonů) i mimo zákonem stanovené situace.⁹³ Nelogicky byl však Nejvyšší soud nucen podřadit i tento případ pod zvláštní skutkovou podstatu. Právní analýza tohoto rozhodnutí, které bylo vydáno ve zvlášť komplikovaném případě a vybočovalo z rozhodovací praxe, může být považována za první vlašťovku k judikátům, které budou v budoucnosti stavět na požadavku spravedlivého důvodu (viz dále).

Dle autora práce by v případech, kdy by obecně nebylo možné obohacení pod žádnou skutkovou podstatu zařadit, avšak objektivně a nespravedlivě k bezdůvodnému obohacení došlo, mělo docházet k odkazu na obecnou klauzuli s náležitým odůvodněním. V opačném případě by mohlo dojít k neodůvodněnému zásahu do obecné zásady bezdůvodně se neobohacovat a tím narušovat stabilitu právního prostředí a právní předvídatelnosti.

3.1.2. Občanský zákoník

Občanský zákoník změnil pohled na původní koncepci generální klauzule i závěry judikatury a ustanovení § 2991 odst. 1 OZ⁹⁴, jak vyplývá i z důvodové zprávy⁹⁵, přímo směřuje k založení obecné skutkové podstaty vydat bezdůvodné obohacení, která

---

⁹¹ Zpráva občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1876/2009.

⁹⁴ „Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.“

⁹⁵ „Z těchto příčin se navrhuje i v osnově nového občanského zákoníku upravit povinnost k vydání bezdůvodného obohacení jako obecnou, doplněnou příkladným výčtem typických příkladů.“

je nadále jen rozšířena demonstrativním výčtem zvláštních skutkových podstat v § 2991 odst. 2 OZ: „*Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám.*“ Na demonstrativnost výčtu se dá poukázat použitím výrazu zvláště.

Zákonodárce se tak plně snaží o návrat k přirozenoprávní myšlence, že se nikdo jakkoliv nesmí bezdůvodně obohacovat na úkor druhých, se kterou jsme se setkali již v římském právu, a která byla historickým vývojem upozaděna a zúžena pouze na důvody v zákoně vymezené.⁹⁶

Podle názoru autora práce se v budoucí právní praxi, i přes demonstrativní výčet, zachová koncept podřazování pod jednotlivé skutkové podstaty, avšak bude kladen větší důraz na náležité odůvodnění, a to hlavně v případech v zákoně neobsažených. Autor si ovšem dokáže představit i situaci, že žaloby na vydání bezdůvodného obohacení časem tento přístup opustí a budou nárokovat vydání bezdůvodné obohacení již z titulu § 2991 odst. 1 OZ, který podloží náležitým odůvodněním.

3.2. SPRAVEDLIVÝ DŮVOD

3.2.1. Starý občanský zákoník

Koncept spravedlivého důvodu byl předchozí právní úpravě neznámý. Ustanovení § 451 odst. 1 SOZ hovořilo pouze o nutnosti bezdůvodnosti obohacení, kde termín bezdůvodně byl chápán především jako nenaplnění zvláštní skutkové podstaty (§451 odst. 2 a § 454 SOZ), tedy absence právního důvodu, neplatnost právního úkonu, plnění z právního důvodu, který odpadl, obohacení získané z nepoctivých zdrojů a obohacení vzniklé v důsledku splnění povinnosti za jiného. K tomuto závěru lze dospět i ze vzájemného vztahu mezi obecnou klauzulí a zvláštními skutkovými podstatami – neexistovala možnost rozšíření skutkových podstat o morální či spravedlivý aspekt, a to z důvodu, že výčet, jak již bylo řečeno výše, byl taxativní. Pro subjektivní přístup v rozhodnutích soudů, zda byl důvod bezdůvodného obohacení spravedlivý či nespravedlivý, za účinnosti Starého občanského zákoníku tedy nebyl prostor.

---

⁹⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1241 a násl.

3.2.2. Občanský zákoník

Občanský zákoník se od dosavadní formulace „kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí“ odklonil a nově zavádí formulaci „kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí“, kde slovní spojení bez spravedlivého důvodu je ve svém významu širší.

Důvodová zpráva především poukazuje na případy, kdy právní důvod (resp. žádnou zvláštní skutkovou podstatu) k poskytnutí plnění nelze dovodit a podle původní formulace by se tak mělo jednat o bezdůvodné obohacení. Přesto však není vhodné je za bezdůvodné obohacení považovat. Požadavek na navrácení takového plnění, ač bylo plněno bez právního důvodu, by mohl odporovat zásadám slušnosti, dobrým mravům a všeobecným zvyklostem.⁹⁷ Důvodová zpráva jako příklad uvádí poskytnutí spropitného, které by i přes absenci právního důvodu nemělo být považováno za bezdůvodné obohacení, a to právě z důvodu společenských zvyklostí.

Je nutné však zdůraznit, že smlouvy mohou být uzavírány i konkludentně a v případě spropitného se autor práce domnívá, že se může jednat o nepojmenovanou smlouvu, jejímž předmětem je dobrovolně vyplacená odměna za poskytované služby a tedy přijetí spropitného má právní důvod. Autorovi práce rovněž není známo žádné rozhodnutí týkající se nárokování navrácení bezdůvodného obohacení z důvodu poskytnutí spropitného, a proto se domnívá, že argumentace spravedlivým důvodem v tomto případě není na místě.

Spravedlivý důvod je dle názoru autora z hlediska náležitého pochopení nutno rozdělit na dvě části – část „nespravedlivou“ a část bezdůvodnou. Bezdůvodností by pak mělo být chápáno naplnění některé ze zvláštních skutkových podstat (případně i jiných situací, kdy došlo k neoprávněnému obohacení) a nespravedlivostí pak jakýsi morální korektiv případů, které v zákonných ustanoveních oporu nemají. K výkladu této „nespravedlivé“ kategorie však bude muset být přistupováno obezřetně a se zvýšenou opatrností, aby nedošlo k situaci, kdy by nespravedlivý důvod stanovil ochuzenému novou povinnost nad rámec zákona⁹⁸.

---

⁹⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1858 a násl.

⁹⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1244.

Spravedlivý důvod tak bude dle názoru autora působit především jako morální korektiv v případech, které by naplňovaly znaky bezdůvodného obohacení z důvodu absence právního důvodu (v širokém smyslu, tzn. došlo-li k naplnění podmínek pro vznik bezdůvodného obohacení), ale především jako hledisko toho, co by mělo ještě mělo být považováno za bezdůvodného obohacení mimo demonstrativní výčet skutkových podstat a co už nikoliv. V případě existence bezvadného právního důvodu k přijetí plnění, nemůže takové přijetí plnění zakládat závazek z bezdůvodného obohacení jen z důvodu, že by takové plnění nebylo spravedlivé – toto ovšem plyne i z § 2992 OZ, který stanoví, kdy se o bezdůvodné obohacení nejedná. Ustálená judikatura potvrdila, že platná smlouva vylučuje bezdůvodné obohacení a nároky s ním spojené⁹⁹. Nelze tedy uvažovat nad tím, že by plněním na základě nespravedlivé, ale platné smlouvy mohl dojít k vzniku závazku z bezdůvodného obohacení. K jinému závěru by se mohlo dospět v případě, že by nespravedlivost smlouvy byla tak podstatná, že by zakládala její neplatnost - mantinely k takovým úvahám však bude muset poskytnout judikatura.

Dle názoru autora práce bylo slovní spojení bez spravedlivého důvodu, zvoleno příhodně, neboť spravedlnost přece jen více vystihuje přirozenoprávní zásadu neobohacovat se na úkor druhých. Bude však muset být nalezeno sjednocující hledisko k tomu, co spravedlivé ještě je a co spravedlivé už není. Lze tedy očekávat řadu soudních rozhodnutí věnující se této problematice.

Autor práce se navíc domnívá, že zamýšleného cíle (tj. zahrnovat širší škálu případů i v zákoně neuvedených) již bylo dosaženo samotným stanovením demonstrativního výčtu zvláštních skutkových podstat.

3.3. OBSAH A ROZSAH RESTITUČNÍ POVINNOSTI

Pokud jsou splněny předpoklady vzniku bezdůvodného obohacení, je nutné stanovit, v jakém rozsahu vzniklo a jakým způsobem má být vydáno.

3.3.1. Starý občanský zákoník

Starý občanský zákoník preferoval vydání samotného obohacení. Vydáno muselo být vše, co bylo bezdůvodným obohacením získáno, a to i spolu s užitky,

---

⁹⁹ např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 9. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1267/2013; Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2012, sp. zn. 32 Cdo 64/2011.

nejednal-li obohacený v dobré víře (§ 458 SOZ). Za rozhodný okamžik pro určení rozsahu obohacení, které je obohacený povinen vydat, je okamžik, „*kdy bylo bezdůvodné obohacení získáno*“¹⁰⁰. Musí vydat vše, co získal v době vzniku obohacení¹⁰¹. V mnohých případech tak nebyla naturální restituce dobře možná (věc byla spotřebována, zničena, apod.¹⁰²) a muselo se přistoupit k ohodnocení nabytého obohacení a následnému poskytnutí peněžité náhrady. Nelze předložit jediný postup, kterým by se k určení výše bezdůvodného obohacení mělo dospět, avšak postupem času si judikatura vytvořila určité typové situace – v případě bezdůvodného spočívajícího v činnostech se obecně vychází z hodnoty, která by v daném místě a čase byla za takovou činnost zaplácena, v případě zhodnocení díla, ze kterého nelze prospěch vyjmout (např. z důvodu znehodnocení či zničení díla), se obecně vychází z rozdílu v ceně díla před a po zhodnocení.

Jestliže bezdůvodné obohacení spočívá v užívání nebytových prostor na základě neplatné nájemní smlouvy, pak je výše peněžité náhrady určena částkou, která se obvykle v daném místě a čase za užívání obdobných prostor poskytuje.¹⁰³ Jestliže je bezdůvodné obohacení získáno zprostředkovatelskou činností, pak je peněžítá náhrada stanovena v místě a čase obvyklou odměnou za takovou činnost.¹⁰⁴ Jestliže bezdůvodné obohacení spočívá ve zhodnocení nemovitosti investicemi jiného, pak výše bezdůvodného obohacení nejsou prostředky, jež tato osoba na zhodnocení vynaložila, avšak samotné zhodnocení nemovitosti, tedy rozdíl mezi tržní hodnotou nemovitosti před zhodnocením a po něm.¹⁰⁵

3.3.2. Občanský zákoník

I Občanský zákoník preferuje nápravu bezdůvodného obohacení naturální restitucí (vydat to, oč se obohatil). Není-li to dobře možné, má ochuzený právo na peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny s výjimkou případů, kdy se vydání peněžité náhrady přičí účelu pravidla vylučující platnost právního jednání (§2999 odst. 1 OZ).

---

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 2. 2014, sp. zn. 32 Cdo 3740/2013.

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2078/2011.

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR dne 28. 5. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2842/2007.

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. 33 Odo 1186/2004; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 6. 1999, sp. zn. 25 Cdo 2578/1998.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. 29 Odo 805/2001.

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 6. 2008, sp. zn. 32 Odo 1754/2006; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2003, sp. zn. 33 Odo 477/2003.

V případě plnění za úplatu má ochuzený právo na náhradu ve výši této úplaty, a to i v případě neplatnosti (či zrušení) smlouvy za předpokladu, že samotná výše úplaty není důvodem neplatnosti (zrušení) nebo výše úplaty důvodem neplatnosti nebyla podstatně ovlivněna (§ 2992 odst. 2 OZ). Občanský zákoník tak přímo stanoví požadavek obvyklé ceny, čímž reaguje na roztržitost postupů soudů ohledně stanovení výše náhrady.

Pro posouzení, zda je nebo není dobře možné vydat předmět obohacení in natura, můžeme i nadále použít závěry, ke kterým dospěla dosavadní judikatura (faktická či ekonomická nemožnost). K povinnosti poskytnout peněžitou náhradu dojde nejen tehdy, kdy předmět obohacení nemůže být vydán vůbec, ale i v případech, kdy být vydán může, avšak se sníženou hodnotou, a toto snížení hodnoty je nutné nahradit. Bude záležet na budoucí judikatuře, aby určila, jaká hranice zhoršení založí povinnost k poskytnutí výhradně peněžité náhrady.¹⁰⁶

Výklad obecné ceny již poskytla judikatura, jejíž závěry lze i nadále použít. „Musí se jednat o cenu danou nabídkou a poptávkou, která odpovídá výši úhrady za obdobné plnění za běžných okolností. Je nutno respektovat všechny specifické podmínky daného vztahu (způsob, okolnosti, místo, čas, charakter užívání).“¹⁰⁷ Dochází tak především ke sjednocení postupů určení rozsahu obohacení.

Nově Občanský zákoník také poskytuje speciálním ustanovením ochranu obohacenému (tímto ustanovením především „zlověrnému“, neboť „dobrověrnému“ poskytuje totožnou ochranu v § 3000 OZ), který nemůže předmět bezdůvodného obohacení vydat z důvodu jeho zkázy, ztráty nebo zhoršení, kterou nezpůsobil a naopak je objektivně přičitatelné ochuzenému. V tomto případě obohacený vydá nanejvýš tolik, co ušetřil na svém majetku (§ 2999 odst. 3 OZ). Ustanovení o obecné ceně se zde nepoužije.

Nově také výslovně Občanský zákoník stanoví v § 2996 OZ, jak postupovat v případech alternativního plnění dlužníkem, resp. pokud dlužník omylem poskytl vícero plnění, z nichž měl na výběr. Jestliže si tedy dlužník mohl vybrat, jakým způsobem z několika možných bude plnit, pak má také na výběr, které z nich bude žádat zpět. Je však třeba mít na paměti, že toto ustanovení se může použít jen při souběžném plnění dvou či více plnění. Jestliže by plnil nejdříve jedním způsobem a následně

---

¹⁰⁶ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1949 a násl.

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 2. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2359/2012.

druhým, pak by mu právo volby bylo upřeno, neboť prvním plněním, tedy plněním řádným, zanikl dluh a k následnému plnění chybí právní důvod, a dostáváme se tak do režimu bezdůvodného obohacení bez právního důvodu ve vztahu k druhému plnění, které má věřitel (obohaceny) povinnost navrátit. Ve druhé větě ustanovení § 2996 OZ je pak stanovena odchylka pro případy, kdy měl právo výběru způsobu plnění věřitel – v tomto případě dlužník nemůže výběr plnění, které chce navrátit, učinit sám, nýbrž se může domáhat, aby provedl volbu věřitel. Pokud věřitel nevybere bez zbytečného odkladu, pak se dlužník může domáhat nahrazení prohlášení jeho vůle soudním rozhodnutím.¹⁰⁸

Obohaceny má také právo na náhradu nutných nákladů, které na věc vynaložil, stejně tak může oddělit vše, čím věc zhodnotil, pokud oddělením nedojde ke zhoršení podstaty věci (§ 3005 OZ). Oproti Starému občanskému zákoníku (§ 458 odst. 3 SOZ) je tak rozšířeno o možnost oddělení zhodnocení, je-li to možné bez zhoršení podstaty věci. Nutnými náklady, jsou pouze náklady nevyhnutelné tedy „*zejména náklady spojené s řádným užíváním získané věci, které by měl stejně vynaložit i ten, komu se věc vrací*“¹⁰⁹ Jedná se tak o náklady, které je nutné vynaložit pro zachování věci v řádném stavu.

3.4. VLIV DOBRÉ VÍRY

3.4.1. Starý občanský zákoník

Starý občanský zákoník příliš nerozlišoval, zda byl obohaceny v dobré víře či ne, a tak se jeho postavení od „nedobrověrného“ obohaceny téměř nelišilo. Obohaceny v dobré víře nebyl chráněn ani v případech, kdy již obohacení netrvalo (obohacení odpadlo) a i když v době uplatňování nároku neměl již žádný prospěch, povinnost vydat obohacení dotčena nebyla.¹¹⁰ Podle § 458 odst. 2 SOZ si však mohl obohaceny v dobré víře ponechat alespoň užitky, které vznikly v souvislosti s obohacením, na rozdíl od obohaceny, který v dobré víře nebyl. V jeho případě naopak zákon (§ 459 SOZ) umožňoval hojit se i na věcech, kterých nabyt za

---

¹⁰⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1939 a násl.

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1942/2013.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 10. 2005, sp. zn. 25 Cdo 2145/2004.

bezdůvodné obohacení, a to i v případě, že by za normálních okolností nepodléhaly výkonu rozhodnutí.

3.4.2. Občanský zákoník

Občanský zákoník významně rozšiřuje ochranu obohaceného v dobré víře, kterého nazývá poctivý příjemce, čímž se mění rozsah restituční povinnosti, a zároveň dochází k překonání dřívější judikatury v souvislosti s poctivým příjemcem (viz bod 3.3.1). Účelem nové právní úpravy je především zamezení situacím, kdy se poctivý příjemce, kvůli absenci ochrany v dřívější právní úpravě, mohl dostat bez svého přičinění do záporné majetkové bilance, k níž by bez vzniku bezdůvodného obohacení ani dojít nemohlo.¹¹¹ Stejně tak Občanský zákoník stanoví jiné právní následky pro obohaceného bez dobré víry – nepoctivého příjemce.

3.4.2.1. Poctivý příjemce

*„Poctivý příjemce je obohacený, který byl v dobré víře, tedy postupoval s obvyklou mírou opatrnosti.“*¹¹² Jak bylo řečeno výše, poctivému příjemci je poskytnuta vyšší právní ochrana. Je však třeba dát pozor na to, kdy poctivý příjemce o statut dobré víry přichází, jinými slovy, v jakém okamžiku se z poctivého příjemce stává příjemce nepoctivý. Tato skutečnost bude mít zásadní vliv pro aplikaci, resp. neaplikaci, ustanovení zvýhodňujících poctivého příjemce. Jednak ke ztrátě dobré víry dochází, když ochuzený uplatnění vůči poctivému příjemci právo na vydání bezdůvodného obohacení, jednak i z jiných skutečností, kdy se poctivý příjemce dozví, že se bezdůvodně obohatil. V takovém případě se nemůže uvažovat o aplikaci výhod, které jsou určeny poctivému příjemci.

Zásadní změna pro poctivého příjemce nastává ohledně rozhodné doby pro stanovení rozsahu obohacení, které je povinen vydat. Ustanovení § 3000 OZ stanoví, že poctivý příjemce je povinen obohacení vydat nanejvýš v rozsahu, v jakém trvá při uplatnění práva na jeho vydání. Jestliže obohacení před uplatněním práva na jeho vydání spotřeboval nebo bezúplatně zcizil, není povinen jej vydat. Ochuzený by mohl žádat plnění zpět po třetí osobě, která ho od původního obohaceného nabyla nikoliv

---

¹¹¹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1968 a násl.

¹¹² Tamtéž, s. 1969.

v dobré víře. Jiný případ nastává tehdy, když zcizí předmět za úplatu – pak je povinen vydat buď peněžitou náhradu, nebo co zcizením utržil (§ 3001 odst. 1 OZ) – volba spočívá na poctivém příjemci. Pokud získal obohacený předmět obohacení bez svého svolení a není možné jej vydat, k náhradě takového obohacení povinen není, ledaže by tím vznikl stav zjevně odporující dobrým mravům (§ 3001 odst. 2 OZ) Tímto ustanovením se částečně poskytuje ochrana proti takzvanému „vnucenému obohacení“.¹¹³

Výše zmíněná ustanovení (právo na peněžitou náhradu) se však neaplikují v případě, že strany uzavřeli úplatnou smlouvu, i když později vyšlo najevo, že nebyla platná, nebo byla zrušena. Poctivý příjemce poskytne náhradu za užívání pouze do výše jeho prospěchu (§ 3002 OZ) a tedy bude zpravidla nižší než obvyklá cena podle § 2999.¹¹⁴

3.4.2.2. Nepoctivý příjemce

Nepoctivý příjemce vydá, co nabyl v době, kdy obohacení získal (§ 3003 OZ). Pro nepoctivého příjemce tak platí právní úprava, která se ve Starém občanském zákoníku uplatnila pro všechny příjemce. K rozdílu by u něj došlo, pakliže by nebyl nepoctivým příjemce od počátku, nýbrž by pozbyl dobré víry v průběhu obohacení. Pak by byl povinen navrátit obohacení v rozsahu, v jakém trvalo v okamžiku pozbytí dobré víry.

Nepoctivý příjemce je povinen vydat vše, co obohacením nabyl, včetně plodů a užitku z obohacení vzešlých a zároveň musí nahradit užitek, který by byl ochuzený získal. Zcizil-li za úplatu předmět obohacení, je povinen vydat ochuzenému buď peněžitou náhradu, nebo co zcizením utržil (§ 3004 OZ) – volba náhrady však nepřipadá obohacenému, jako v případě poctivého příjemce, nýbrž ochuzenému.

V ustanovení § 3004 odst. 2 OZ je vyjádření speciálního důsledku protiprávního užití cizí hodnoty, které spočívá v zásahu do přirozených práv člověka, která jsou chráněna ustanoveními první části Občanského zákoníku, a za neoprávněné nakládání s hodnotami týkajícími se osobnosti může ochuzený žádat vydání dvojnásobku odměny

---

¹¹³viz PETROV, J. *Vnucené bezdůvodné obohacení a zhodnocení věci dle neplatné smlouvy*. [online], publikováno 14. 5. 2011 [cit. 2015 – 04 - 15]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2011/05/vnucene-bezduvodne-obohaceni-zhodnoceni_14.html.

¹¹⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1968 a násl.

obvyklé za udělení souhlasu s takovým nakládáním. Soud může, pokud je k tomu dán spravedlivý důvod, rozsah plnění přiměřeně zvýšit. Jedná se především o případy zneužití (používání) jména, pseudonymu, šíření písemností osobní povahy, ke kterým nebyl dán souhlas.¹¹⁵

4. ZVLÁŠTNÍ SKUTKOVÉ PODSTATY

Zvláštními skutkovými podstatami bezdůvodného obohacení se rozumí situace, za kterých dochází k bezdůvodnému obohacení. Ve Starém občanském zákoníku byl jejich výčet v § 451 odst. 2 a § 454 SOZ taxativní a nebylo možné jej rozšiřovat, Občanský zákoník zvolil cestu demonstrativního výčtu v § 2991 odst. 2 OZ, který především sjednotil oba předchozí paragrafy do jediného a z výčtu vynechal plnění z neplatného právního úkonu, protože je již zahrnut v plnění bez právního důvodu, a majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů, který nahradil novou skutkovou podstatou „protiprávní užití cizí hodnoty“.¹¹⁶

4.1. PLNĚNÍ BEZ PRÁVNÍHO DŮVODU

Kdo získá majetkový prospěch bez právního důvodu, musí ho ochuzenému vydat. Pro náležité pochopení této skutkové podstaty je zapotřebí vyložit, jednak co se rozumí právním důvodem, jednak jaké požadavky jsou na právní důvod kladeny.

Obohacený je oprávněn si plnění ponechat, svědčí-li mu k tomu bezvadný právní důvod, jenž dostatečně odpovídá obsahu závazku, kryje celý rozsah plnění závazku, jehož stranou je obohacený (popř. ochuzený v případě protiprávního užití cizí hodnoty). Jestliže některá z těchto podmínek není naplněna, jedná se o plnění bez právního důvodu.

Právním důvodem se tedy rozumí jednak závazek z platné nezrušené smlouvy, ale i z jiných platně vzniklých závazků¹¹⁷, z věcných práv (vlastnictví, služebnosti, atd.),

---

¹¹⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1983 a násl.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 1883 a násl.

¹¹⁷ např. směnka či finanční záruka (§ 2029 a násl. OZ), delikt (§ 2984 a násl. OZ), veřejnoprávní smlouva, apod.

ze společného jmění manželů, jednak i správní nebo soudní rozhodnutí, ale může jím být i právní předpis.¹¹⁸

4.1.1. Starý občanský zákoník a Obchodní zákoník

Starý občanský zákoník rozlišoval tuto skutkovou podstatu na „plnění bez právního důvodu“ a „plnění z neplatného právního úkonu“. Judikatura dovodila, že je nutné mezi těmito skutkovými podstatami rozlišovat.

V případě plnění bez právního důvodu dochází k bezdůvodnému obohacení okamžikem přijetí takového plnění. Jedná se především o situace, kdy je plněno na neexistující dluh nebo na existující dluh, avšak jiné než oprávněné osobě. *„Někdo plnil jinému, ačkoliv s ním nebyl v žádném právním vztahu a neexistoval tedy od počátku právní důvod tohoto plnění“*¹¹⁹. O plnění bez právního důvodu půjde i v případech splnění již prekludovaného dluhu.¹²⁰ Za bezdůvodné obohacení bez právního důvodu je považováno i užívání cizí nemovitosti bez nájemní smlouvy, či placení nájemného původnímu vlastníkovu nemovitosti při přechodu vlastnického práva.

V režimu obchodních závazkových vztahů se může o bezdůvodném obohacení bez právního důvodu uvažovat v případech, že k obohacení došlo mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, nebo v situacích, kdy není sporu, že by případný vztah ze smlouvy, která nebyla uzavřena, byl obchodní povahy. *„V případech, kdy někdo na základě plnění bez právního důvodu získá (přijme) projektovou dokumentaci obsahující určité technické řešení, může být vedle vlastní hodnoty takto získaného projektu bezdůvodným obohacením také hodnota získaná využitím projektu.“*¹²¹ V citovaném rozhodnutí nedošlo k uzavření (obchodněprávní) smlouvy o dílo kvůli nedostatku projevu vůle, proto se jednalo o plnění bez právního důvodu, nikoliv o plnění z neplatného právního úkonu.

V případě neplatného právního úkonu se rozsah práv a povinností z bezdůvodného obohacení určoval tímto právním úkonem - jestliže jím byla smlouva, pak nastupovala speciální úprava § 457 SOZ, ochuzeným a obohaceným jsou pouze

---

¹¹⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1861 a násl.

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 1. 2013, sp. zn. 32 Cdo 4100/2011.

¹²⁰ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 769.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. 29 Odo 487/2001.

účastníci smlouvy i kdyby se obohatil někdo třetí, a obohacení spočívá ve smluvním plnění, tzn. povinnost navrátit vše, co se podle smlouvy získalo¹²². Právní důvod zde tedy byl, avšak byl stížen neplatností, a to buď absolutní, která nastává ex lege, anebo relativní, které se musí strana smlouvy dovolat. Relativní a absolutní neplatnost měla vliv na počátek promlčecí doby – u absolutní neplatnosti promlčecí doba bezdůvodného obohacení počínala již přijetím plnění, u relativní až dovoláním se této neplatnosti. Jestliže byl právní úkon, na jehož základě bylo plněno, neplatný jen z důvodu formálních, k bezdůvodnému obohacení nedochází díky výjimce stanovené v § 455 SOZ.¹²³ Neplatnost obchodních závazkových vztahů byla posuzována dle ustanovení Starého občanského zákoníku současně s několika ustanoveními Obchodního zákoníku¹²⁴. Pro absenci obchodních závazkových vztahů ve výčtu relativně neplatných právních úkonů v § 40a SOZ, byly obchodní závazkové vztahy podrobeny zkoumání především z hlediska neplatnosti absolutní.

O bezdůvodné obohacení z neplatného právního úkonu se tak v režimu obchodních závazkových vztahů může jednat, jestliže např. smlouva o zprostředkování neobsahuje výslovné ujednání o tom, jaká konkrétní smlouva s jakým předmětem plnění má být zprostředkována, neboť se jedná o podstatnou náležitost smlouvy, bez níž je smlouva neurčitá a tedy absolutně neplatná. Účastníci takové smlouvy si jsou povinni navrátit plnění, která na základě smlouvy získali.¹²⁵

4.1.2. Občanský zákoník

Občanský zákoník přestává rozlišovat mezi plněním bez právního důvodu a plněním z neplatného právního jednání. Tato změna byla odůvodněna tak, že jestliže je právní jednání neplatné, absentuje i právní důvod plnění a tak není nutné tuto situaci explicitně stanovit. Ačkoliv toto dělení faktický dopad nemá, je vhodné ho i nadále v teorii zachovat. Můžeme tedy hovořit o plnění bez právního důvodu v souvislosti se závazkem a bez souvislosti se závazkem.

V případě plnění v souvislosti s neplatným nebo zrušeným závazkem určuje rozsah obohacení (příp. peněžité náhrady) uzavřená smlouva. Ustanovení § 2993 OZ tak

---

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 2. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1142/2011.

¹²³ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 770.

¹²⁴ § 37 a násl. SOZ, § 266 a násl. ObchZ.

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2006, sp. zn. 32 Odo 520/2005.

explicitně stanoví, že „plnila-li strana, aniž tu byl platný závazek, má právo na vrácení toho, co plnila.... To platí i v případě, byl-li závazek zrušen.“ Jestliže dlužník plní to, k čemu se smlouvou zavázal, k bezdůvodnému obohacení mezi stranami smlouvy dojít nemůže, neboť se jedná o plnění bezvadného závazku (např. dlužník odešle peníze na ve smlouvě chybně uvedené číslo bankovního účtu).¹²⁶

Je nutné zaobírat se otázkou, jak Občanský zákoník přistupuje k neplatnosti právních jednání. Občanský zákoník obecně stanoví, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než neplatné, čímž se snaží omezit situace, ve kterých dříve docházelo k neplatnosti na základě především formálních vad právních jednání. K rozlišení mezi neplatností absolutní a relativní dochází v ustanoveních § 586 až § 588 OZ. Absolutní neplatnost stíhá právní jednání, která se zjevně přiči dobrým mravům, anebo odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek, anebo jestliže zavazuje k plnění od počátku nemožnému. O relativní neplatnost jde v případech ochrany zájmů jednotlivce, který se jí jediný také může dovolat, v opačném případě je takové právní jednání považováno za platné. Takto stanovenou koncepci relativní neplatnosti právních jednání byla stanovena v § 267 odst. 1 ObchZ. V případě absolutní neplatnosti a nicotnosti právního jednání, dochází ke vzniku bezdůvodného obohacení již přijetím plnění, v případě relativní neplatnosti jejím dovoláním. V případě formálních vad je právní jednání (absolutně) neplatné, ledaže strany vadu dodatečně zhojí a v případě nedodržení formy právního jednání, na které se strany dohodly nebo která je vyžadována ustanoveními o relativních majetkových právech, může být neplatnost namítána pouze do doby, než bylo plněno (§ 582 OZ). V ustanovení § 1758 OZ je pak stanovena vyvratitelná domněnka, podle které se má za to, že pokud se strany dohodnou na určité formě smlouvy (příp. jedna ze stran vyžaduje písemnou formu – takovouto výhradu písemné formy obsahoval i Obchodní zákoník v § 272 odst. 1 OchZ, který však neobsahoval koncept vyvratitelné domněnky), nechtějí být vázány nedodržením takové formy a smlouva platně nevznikla, pokud nebude prokázán opak. Toto ustanovení však nezahrnuje případy, ve kterých forma vyplývá ze zákona. Nedodržení stanovené formy má tedy za následek absolutní neplatnost právního jednání, které dodatečným zhojením formální vady nepůsobí *ex tunc*, nýbrž *ex nunc*, tedy od doby naplnění formálních požadavků, či upuštění od požadavku formy. Poskytnuté plnění na základě formálně

---

¹²⁶ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1883.

vadného právního jednání po dodatečném zhojení takové formální vady nezakládá bezdůvodné obohacení.¹²⁷

Nově v ustanoveních § 551 až 554 OZ upravuje tzv. zdánlivé (nicotné) právní jednání, tj. o právní jednání nejde, chybí-li vůle jednajícího, nebyla-li zjevně projevena vážná vůle nebo nelze-li pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit obsah právního jednání ani výkladem. Ke zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží, a tedy nemůže způsobovat zamýšlené právní následky. Plnění přijaté na základě zdánlivého právního jednání zakládá vznik bezdůvodného obohacení bez právního důvodu. Tato koncepce Starému občanskému zákoníku byla neznámá, neboť ten vady spočívající v nedostatku pojmových znaků právního jednání stíhal absolutní neplatností.¹²⁸

K plnění bez souvislosti se závazkem dochází např. ve výše zmíněném případě mezi dlužníkem a osobou, jejíž bankovní účet byl chybně vyplněn ve smlouvě, ve které tato třetí osoba vůbec stranou nebyla. Dlužník tak plní jiné (třetí) osobě než věřiteli nebo osobě oprávněné přijmout plnění za věřitele. Bezdůvodné obohacení vzniká v rozsahu tohoto plnění.¹²⁹

4.2. PLNĚNÍ Z PRÁVNÍHO DŮVODU, KTERÝ ODPADL

Tato skutková podstata se liší od předchozí tím, že je zde plněno na základě bezvadného právního důvodu, u kterého z nějakého důvodu došlo k jeho pozdějšímu zániku, jenž měl účinnost *ex tunc*. Typicky tato situace vzniká v případě, kdy bylo plněno na základě smlouvy, která byla později zrušena jednostranným právním úkonem (odstoupením), ale mohlo k ní dojít i dohodou stran, splněním rozvazovací podmínky, rozhodnutím soudu¹³⁰ (resp. jeho následným zrušením v případě, že právní důvod plnění nebyl založen hmotným právem¹³¹), poskytnutím zálohy na plnění smlouvy, k jejímuž uzavření nakonec nedošlo (k bezdůvodnému obohacení dochází okamžikem, kdy není pochyb o tom, že smlouva nebude uzavřena¹³²), následnou nemožností plnění (§ 2006 OZ), apod.

---

¹²⁷ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2096 a násl.

¹²⁸ Tamtéž, s. 1965 a násl.

¹²⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1883.

¹³⁰ Tamtéž, s. 1884.

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007.

¹³² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2001, sp. zn. 25 Cdo 968/99.

Dále bude podán výklad odstoupení od smlouvy jakožto nejfrekventovanějšího právního důvodu, který odpadl, a to jak z hlediska Starého občanského zákoníku, tak Obchodního zákoníku, který obsahoval vlastní právní úpravu, tak Občanského zákoníku.

4.2.1. Odstoupení od smlouvy podle Starého občanského zákoníku

Odstoupit od smlouvy mohl účastník jen v případech, které stanovil SOZ nebo které si dohodli sami účastníci smlouvy (§ 48 SOZ). Mohl tak odstoupit i účastník, který uzavřel smlouvu v tísní za nápadně nevýhodných podmínek (§ 49 SOZ). Každý z účastníků smlouvy si také mohl vymínit odstoupení od smlouvy a sjednat pro takový případ odstupné – zde však odstoupení nebylo možné, jestliže již účastník zčásti splnil smlouvu nebo přijmul částečné plnění, a to ani v případě poskytnutí odstupného (§ 497 SOZ). Jestliže účastník od smlouvy odstoupil, právní vztah se od počátku zrušil (ex tunc), jestliže jiný právní předpis nebo dohoda účastníků nestanovili jinak. Strany smlouvy si byly povinny navrátit veškerá plnění, která byla poskytnuta na základě takto zrušené smlouvy (§ 457 SOZ).

Bezdůvodným obohacením tak bylo veškeré plnění na základě zrušené smlouvy, které nebylo navráceno. *„Záloha přijatá na plnění podle smlouvy (obvykle kupní), kterou účastníci uzavřeli, se v okamžiku, kdy je smlouva dodatečně zrušena odstoupením, stává bezdůvodným obohacením.“*¹³³

4.2.2. Odstoupení od smlouvy podle Obchodního zákoníku

Obchodní zákoník obsahoval speciální právní úpravu odstoupení od smlouvy v § 344 až § 351 ObchZ, a tedy v obchodních vztazích nepřicházelo v úvahu použití obecné občanskoprávní úpravy. Obchodní zákoník obsahoval i další důvody odstoupení u některých smluvních typů - např. smlouva o dílo (§§ 547, 550, 552, 564 ObchZ), smlouva kupní (§§ 436 a 437 ObchZ), atd.

Jediné kogentní ustanovení týkající se odstoupení § 344 ObchZ stanoví, že odstoupení od smlouvy je možné pouze v případech, které stanoví smlouva nebo Obchodní zákoník. Je tak stanoveno proto, že odstoupení, jakožto jednostranný právní úkon, může být zneužito jednodušeji a je nutné nastavit ochranné mechanismy. Ostatní

---

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4605/2009.

ustanovení, která jsou dispozitivní povahy, si smluvní strany mohou odlišně upravit, konkretizovat, a to ať už přímo ve smlouvě, či v obchodních podmínkách, na které smlouva odkazuje¹³⁴.

Obchodní zákoník umožňoval odstoupit od smlouvy především v důsledku porušení smluvní povinnosti (podstatné i nepodstatné) druhou stranou, ale výjimečně mohlo být odstoupeno i bez takového porušení (např. v důsledku změny okolností podle § 356 ObchZ). K odstoupení dochází okamžikem doručení projevu vůle druhé straně. Odstoupením zanikají všechna práva a povinnosti stran ze smlouvy ex nunc (nedotýká se nároku na náhradu škody, či smluvní pokutu byla-li sjednána, či dalších ujednání, z nichž plyne, že mají trvat i po ukončení smlouvy (know-how, apod.), podle §351 ObchZ) – strana, které na základě takto zrušené smlouvy bylo plněno, je povinna takové plnění vrátit. Jestliže se jednalo o peněžitý závazek, pak i s úroky sjednanými ve smlouvě nebo podle § 502 ObchZ. Obchodní zákoník navíc straně, která odstoupila od smlouvy, přiznával právo na úhradu nákladů vynaložených na vrácení plnění (např. přeprava, balení, apod.).¹³⁵

4.2.3. Odstoupení od smlouvy podle Občanského zákoníku

Obecná úprava odstoupení v Občanském zákoníku je podrobnější než tomu tak bylo ve Starém občanském zákoníku a více se inspiruje úpravou Obchodního zákoníku. Od smlouvy lze odstoupit jen v případech, kdy tak stanoví zákon nebo ujednání účastníků (§ 2001 OZ). Jedná se především o případy, kdy jedna ze stran poruší smlouvu podstatným způsobem, jenž spočívá v porušení povinnosti, o které porušující strana věděla v době uzavírání smlouvy nebo musela vědět, že by druhá strana smlouvu neuzavřela, kdyby takové porušení předvíдалa. To platí i pro případ, kdy z chování druhé strany nepochybně vyplývá, že smlouvu podstatným způsobem poruší, a nedá-li na výzvu oprávněné strany přiměřenou jistotu, že se tak nestane (§ 2002 OZ).

Ke zrušení závazku při odstoupení od smlouvy podle Občanského zákoníku dochází ex tunc (§ 2004 odst. 1 OZ), což platí i pro obchodní vztahy, kde tedy dochází ke změně. Právní úprava odstoupení od smlouvy však již neobsahuje vlastní úpravu

---

¹³⁴Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. Cpjn 204/2007.

¹³⁵ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 222 a násl.

předmětu a rozsahu plnění, jež bylo nutné navrátit v důsledku zániku závazku, jak tomu bylo v případě Obchodního zákoníku a budou se tedy aplikovat obecná ustanovení o bezdůvodném obohacení – navrátit vše, co bylo podle zrušené smlouvy plněno (§ 2993 OZ).

Občanský zákoník ovšem výslovně řeší situaci spočívající v odstoupení od části závazku. Tuto právní úpravu obsahoval i Obchodní zákoník v § 347 ObchZ, avšak pouze v souvislosti s prodlením ohledně této části plnění. Jestliže dlužník plnil zčásti, věřitel může odstoupit jen ohledně nesplněného zbytku plnění. Odstoupit ohledně celého plnění mohl jen tehdy, kdy toto částečné plnění nemělo pro věřitele význam.¹³⁶ Pokud se věřitel rozhodne odstoupit od části plnění, která ještě plněna nebyla, odpadá k plnění této části právní důvod a její plnění by založilo závazkový vztah z bezdůvodného obohacení. Část plnění, která již byla poskytnuta a od níž není odstoupeno i nadále zůstává plnění s platným právním důvodem. Obdobná úprava platí pro smlouvy spočívající v nepřetržité či opakované činnosti nebo v postupných dílčích plněních, kdy je možné odstoupit pouze s účinky do budoucna.¹³⁷

4.3. PROTIPRÁVNÍ UŽITÍ CIZÍ HODNOTY

Občanským zákoníkem nově zavedená skutková podstata, která ve většině případů nahrazuje původní majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. Pojem nepoctivé zdroje nebyl v zákoně definován, a proto se k této problematice váže obsáhlá judikatura, která jednotlivé případy pod tento pojem subsumuje. Obecně se jedná o takové nabytí hodnot, jež není právním řádem uznáno, především pak na základě trestné činnosti (i činnosti, která z nějakého důvodu nedosahuje trestněprávní postižitelnosti, např. pro nepřičetnost pachatele, amnestii, avšak je v rozporu s dobrými mravy), nedovoleného podnikání, obchodování s pašovaným zbožím. Novější judikatura s ohledem na demokratické principy právního státu, především, že nikdo nesmí mít prospěch ze svého nezákonného či nepoctivého jednání, dovodila, že k ní dochází i užíváním nebo přisvojením hodnoty vyhrazené právem jinému, zejména chyběla-li dobrá víra, např. při použití obrazového (podobizny) či zvukového záznamu

---

¹³⁶ § 2004 odst. 1 OZ.

¹³⁷ § 2004 odst. 3 OZ.

bez souhlasu dotčené osoby k jiným účelům, než je podle zákonných licencí dovoleno; protiprávním užíváním cizí nemovitosti, apod.¹³⁸

Závazek z bezdůvodného obohacení zde vzniká pouze mezi tím, kdo užil hodnoty a tím, na jehož úkor bylo hodnoty užito. Jestliže někdo neoprávněně vybral peněžní prostředky z cizího účtu a následně je převedl na třetí osobu, povinnost takové obohacení vydat na třetí osobu nepřechází. Není tak rozhodné, kdo penězi disponuje, či kdo je nakonec spotřeboval, ať už se do jeho dispoziční sféry dostaly z jakéhokoliv důvodu, nýbrž to, kdo se neoprávněně protiprávním užitím cizí hodnoty obohatil.¹³⁹

Tato skutková podstata má subsidiární povahu, a je tak využívána až tehdy, není-li možno případ podřadit pod výše popsané. V mnohých případech protiprávního užití cizí hodnoty mohlo být užíváno na základě neplatné smlouvy s vlastníkem věci, tedy by se jednalo o plnění bez právního důvodu.¹⁴⁰

4.4. PLNĚNÍ ZA OSOBU, JEŽ MĚLA PO PRÁVU PLNIT SAMA

Ve Starém občanském zákoníku byla tato skutková podstata vyjádřena v ustanovení § 454 SOZ, nově je zahrnuta do demonstrativního výčtu s ostatními skutkovými podstatami v § 2991 odst. 2 OZ.

K této skutkové podstatě dochází v případech, kdy za dlužníka plní věřiteli na trvající závazek třetí osoba, která k plnění povinna není (např. se nesmí jednat o plnění z titulu ručení či zástavního práva), a to ať už se souhlasem dlužníka, nebo bez jeho vědomí (nikoliv však proti jeho vůli), čímž dochází k zániku dluhu splněním. Bezdůvodně se tak obohacuje původní dlužník, kterému se nezmenšil majetek, ač se tak stát mělo a ochuzenou je třetí osoba, která namísto dlužníka plnila. Ochuzený má právo požadovat vydání obohacení po obohaceném (ten, za koho plnil), nikoliv po tom, komu plnil, neboť tato osoba (původní věřitel) vůbec není stranou závazkového právního vztahu z bezdůvodného obohacení. K bezdůvodnému obohacení dochází okamžikem zánikem dluhu, tedy poskytnutím plnění.¹⁴¹

---

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4755/2009; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 3. 2008, sp. zn. 33 Odo 79/2006.

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2868/2009.

¹⁴⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1885 a násl.

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006.

V případě, že by třetí osoba domněle plnila za jiného na neexistující dluh (např. dluh již splněním či prekluzí zanikl), docházelo by k bezdůvodnému obohacení bez právního důvodu mezi touto osobou a domnělým věřitelem (nikoliv dlužníkem). Bezdůvodně obohaceným by v tomto případě byl domnělý věřitel.¹⁴²

V Občanském zákoníku však dochází k duplicitní úpravě této skutkové podstaty, když je zároveň stanovena i v § 3013 OZ, a není tedy zřejmé, zda by se navrácení takového plnění mělo nárokovat z titulu bezdůvodného obohacení či učinění nákladu za jiného. Postupovalo-li by se doslovným výkladem, pak by se nárok z bezdůvodného obohacení mohl zdát být vyloučen jiným ustanovením, a to § 2997 OZ: „Právo na vrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen“.¹⁴³ Pod tuto skutkovou podstatu pak tedy budou spadat především případy, kdy někdo za jiného plnil omylem. V opačném případě, kdy by za jiného plnil s vědomím, že nebyl k plnění povinen, by na základě výše zmíněného ustanovení nemohl požadovat navrácení toho, co plnil. Pro zaujetí přesnějšího stanoviska bude nutné vyčkat příslušné judikatury.

4.5. VÝLUKY Z BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ

Starý občanský zákoník negativní definici bezdůvodného obohacení, tedy co se za bezdůvodné obohacení nepovažuje, obsahoval v § 455 SOZ. Za bezdůvodné obohacení tedy nepovažoval plnění promlčeného dluhu, dluhu neplatného jen pro nedostatek formy a plnění ze hry nebo sázky uzavřené mezi fyzickými osobami (rozuměj i právnickými osobami, nejedná-li se o hry a sázky provozované státem nebo úředně povolené). Tato plnění byla po právu a jejich navrácení nebylo možné vymáhat soudní cestou.¹⁴⁴

Podobnou úpravu obsahuje Občanský zákoník v § 2997 OZ – „*Dlužník, který plnil dluh nežalovatelný nebo promlčený nebo takový, který je neplatný jen pro nedostatek formy, nemá právo na vrácení toho, co plnil.*“ K tomu však ještě dodává, že „*právo na navrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen, ledaže plnil z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.*“ Ustanovení § 2997 odst.

¹⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2003, sp. zn. 29 Odo 289/2001; shodně FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 776.

¹⁴³ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1887 a násl.

¹⁴⁴ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 778 a násl.

2 OZ stanoví nově výjimku z uvedeného a to pro případy, že osoba plnila proto, že k tomu byla přivedena lstí, donucena hrozbou nebo zneužitím závislosti nebo byla nesvéprávná.

Nežalovatelným dluhem je dluh z naturální obligace, tzn. zákon neposkytuje takovým dluhům možnost vymožení soudní cestou. Dlužník tedy dluh splnit nemusí a v případě, že se ho splnit rozhodne, nemůže požadovat jeho navrácení, neboť plnil na základě právního důvodu. Nežalovatelné dluhy označuje Občanský zákoník jako dluhy nevymahatelné, a sice závazek ze sázky (§§ 2874, 2875 OZ), závazek ze hry (§ 2881 OZ) a závazek z losu (§ 2882 OZ) avšak pouze v případech, kdy nejsou provozovány státem nebo podléhají-li úřednímu povolení (§ 2883 OZ). Dluh promlčený je také nevymahatelný - § 609 stanoví, že jestliže právo nebylo v promlčecí lhůtě vykonáno, dlužník již není povinen plnit. Pokud následně plnil, nemůže takové plnění vymáhat zpět. K promlčení soud přihlíží, na rozdíl od výše uvedených příkladů, pouze namítne-li ho povinná strana. K promlčení podrobněji viz kapitola 5.

Dlužník nemá právo na vrácení plnění neplatného dluhu pro nedostatek formy, resp. plnění na základě neplatného právního jednání jen pro nedostatek formy. Pokud by dluh byl neplatný i z jiného než formálního důvodu, ustanovení by se nemohlo použít. Pokud zákon vyžaduje písemnou formu pro smlouvu, jež k plnění zavazuje obě strany, je navrácení plnění vyloučeno, jen pokud plnily obě strany. Kdyby tomu tak nebylo, docházelo by k nepřipustnému zvýhodnění strany, jež neplnila, avšak protiplnění již obdržela. Například při nedodržení obligatorní písemné formy kupní smlouvy na nemovitost nemůže dojít k převodu vlastnického práva k dané nemovitosti a bylo by nespravedlivé nepřiznat kupujícímu právo na navrácení kupní ceny. Více k neplatnosti kvůli formálním vadám viz kapitola 4.1.2.

Nově se k výlukám připojuje i plnění za zakázaným nebo zcela nemožným účelem (§ 2998 OZ). Ustanovení má kořeny v § 1174 VZO a vylučuje žalobu z bezdůvodného obohacení pro případ, že jedna strana vědomě plnila proto, aby druhá strana něco vykonala za účelem zakázaným nebo zcela nemožným. Taková smlouva je pro rozpor se zákonem neplatná (např. sjednání nájemné vraždy). Je nutné, aby osoba, která má protiprávně jednat, si byla této protiprávnosti svého jednání vědoma a zároveň osoba, která poskytuje plnění, věděla, že ho poskytuje za zakázaným účelem. Pokud by toto ustanovení však nebylo obsaženo, mohlo by dojít k situaci, že by plnění bylo

žádáno nazpět z titulu bezdůvodného obohacení bez právního důvodu. Plnění za zakázaným účelem, i když výsledku dosaženo nebylo, tak nemůže zakládat právo na vydání bezdůvodného obohacení.¹⁴⁵ V opačném případě, kdy jeden plní druhému, který se chystá k protiprávnímu činu, za účelem odvrácení takového činu, může plnění požadovat nazpět.

V oblasti výluk z bezdůvodného obohacení Občanský zákoník obsahuje zcela nové ustanovení - § 2992 OZ: „*Byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, učinila-li jedna osoba něco ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí nebo obohatila-li jedna osoba druhou v úmyslu ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu se právně vázat, nevzniká povinnost obohacení vydat.*“ Jedná se tedy o případy, které v jistých ohledech nemají plnou oporu v právu, avšak není zájem na tom, aby se považovaly za bezdůvodné obohacení.¹⁴⁶

V prvním případě se jedná o splnění dluhu jako takového, a to i předčasně. Jak již z předchozího výkladu plyne, pokud se plní platný dluh, nemůže se jednat o plnění bez spravedlivého důvodu, a to ani v případě, kdy by výše dluhu byla nespravedlivá. Dlužník se tak nemůže dovolávat toho, že jím zaplacený dluh je vyšší než obvyklá cena v obdobných případech, a naopak věřitel nemůže z titulu bezdůvodného obohacení po dlužníkovi žádat více, než mu ukládá smlouva. Stejně tak se nemůže požadovat navrácení plnění, které bylo dlužníkem předčasně předáno a věřitelem přijato.¹⁴⁷

V druhém případě je vyjádřen protiklad předčasného plnění, a to neuplatnění práva včas, ačkoliv být uplatněno mohlo. Zde dlužníkovu obohacení mohlo spočívat v tom, že majetkovou hodnotu držel déle, než měl, avšak věřitel práva na její vydání nevyužil. Jedná se tak především o případy promlčeného dluhu či neuplatněného práva v době, kdy pohledávka dospěla.¹⁴⁸

Ve třetím případě vylučuje bezdůvodné obohacení, činí-li něco jedna osoba ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí. Jestliže tak někdo jedná pro sebe a tím zároveň dojde k obohacení druhých (např. rozhodne se zdemolovat

---

¹⁴⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1946 a násl.

¹⁴⁶ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1252 a násl.

¹⁴⁷ Důvodová zpráva k § 2992 OZ.

¹⁴⁸ Tamtéž.

vysokopodlažní budovu, která stíní okolním budovám, čímž dojde ke zvýšení hodnoty bytů uvnitř těchto budov, apod.), nevzniká právo na vydání takového obohacení. Stejně tak činí-li něco na vlastní nebezpečí, bezdůvodné obohacení nevzniká (např. pouliční muzikant).

Poslední případem je úmyslné obdarování či obohacení bez úmyslu se právně vázat. Jedná se o situace, které nevznikly na základě platné darovací smlouvy, avšak z pouhé společenské úsluhy, laskavosti, např. spropitné, rozdělení se o svačinu se spolužákem, apod.¹⁴⁹

Důsledkem naplnění předpokladů v těchto ustanoveních (§ 2992 a § 2997 OZ), nevzniká povinnost obohacení (příp. jeho peněžitou náhradu podle § 2999 OZ) vydat.

5. PROMLČENÍ PRÁVA NA VYDÁNÍ BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ

„Promlčení je právní následek vyvolaný marným uplynutím lhůty, během níž bylo možné subjektivní právo věřitele vymáhat před orgány ochrany práva (zejména před soudem) a která uplynula, aniž by se toto právo realizovalo.“¹⁵⁰

Úprava promlčení ve Starém občanském zákoníku byla považována za vyhovující a při rekodifikaci do ní tedy nebylo nutné nějak zásadně zasahovat a měnit ji. Z hlediska obsahového je tak právní úprava v Občanském zákoníku podrobnější, ale v základech se příliš neliší od původní právní úpravy.

Velká změna však nastala pro posuzování promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodních závazcích, kde účinností Občanského zákoníku odpadá problém duality právní úpravy promlčení obchodněprávní a občanskoprávní a nadále se použije pouze ta občanskoprávní. Tato dualita si vyžádala velké množství judikátů, než se dospělo k názorové konzistentnosti, zda se na promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodních závazcích použije úprava Starého

---

¹⁴⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1914 a násl.

¹⁵⁰ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2167.

občanského zákoníku, či Obchodního zákoníku.¹⁵¹ Rekodifikací byl tento problém zcela odstraněn.

V přechodných ustanoveních Občanského zákoníku, konkrétně v § 3028 odst. 3 OZ je stanoveno: „*Není-li dále stanoveno jinak, řídí se jiné právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, dosavadními právními předpisy. To nebrání ujednání stran, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit tímto zákonem ode dne nabytí jeho účinnosti.*“ Je tak třeba mít na paměti, že závěry judikatury a odborné veřejnosti jsou relevantní i po nabytí účinnosti Občanského zákoníku, a budou i nadále využitelné ve vztahu k právním poměrům vzniklým před nabytím účinnosti Občanského zákoníku.

5.1. PROMLČENÍ V OBCHODNĚPRÁVNÍCH VZTAZÍCH

5.1.1. Promlčení v Obchodním zákoníku

V Obchodním zákoníku byla stanovena obecná promlčecí doba čtyřletá (§ 397 ObchZ). Pro právo na vydání bezdůvodného obohacení, které vzniklo v důsledku obchodněprávního vztahu, zvláštní promlčecí doba stanovena nebyla a právo se tak promlčelo uplynutím čtyř let. Obchodní zákoník umožňoval, aby strana, vůči které se právo promlčovalo, písemným prohlášením druhé straně promlčecí dobu prodloužila, a to i opakovaně, avšak promlčecí doba nesměla přesáhnout deset let (§ 401 ObchZ). Ke zkrácení promlčecí doby však dojít nemohlo.

Obchodní zákoník dále obsahoval ustanovení, v nichž určoval, kdy promlčecí doba počíná. Z hlediska práva na vydání bezdůvodné obohacení byla relevantní následující pravidla: právům vymahatelným u soudu počíná promlčecí doba běžet dnem, kdy mohlo být právo u soudu uplatněno (§ 391 odst. 1 ObchZ), právům, které vznikly odstoupením od smlouvy (plnění z právního důvodu, který odpadl), počíná běžet odstoupením (394 odst. 1 ObchZ), právům na vrácení plnění uskutečněného na základě neplatné smlouvy (plnění z neplatného právního úkonu) počíná běžet dnem, kdy k plnění došlo (§394 odst. 2 ObchZ).

---

¹⁵¹ ELIÁŠ, K. *Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoník*. Bulletin advokacie, 2011, č. 1-2, s. 47-52.

V případě synallagmatických obchodněprávních vztahů judikatura dospěla k závěru, že je aplikovatelné i ustanovení § 107 odst. 3 SOZ, které stanoví, kdy soud přihlíží k námitce promlčení v případech neplatné, či zrušené smlouvy. Ostatní ustanovení Starého občanského zákoníku týkající se promlčení se pro komplexnost speciální úpravy v Obchodním zákoníku nepoužijí (viz dále).

5.1.2. Aplikační problémy promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodních závazcích

Odborné veřejnosti se po dlouhou dobu nedařilo najít konsenzus, do jaké míry byla právní úprava promlčení v Obchodním zákoníku komplexní ve vztahu k promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodních vztazích.¹⁵² Obchodní zákoník na rozdíl od Starého občanského zákoníku zvláštní úpravu promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení neobsahoval. Bylo tak nutné vyřešit spor, jaký zákon¹⁵³ se aplikuje pro počátek a délku promlčení doby práva na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého na základě obchodněprávního vztahu, a je-li možné na takové právo použít i ustanovení § 107 odst. 3 SOZ, které stanovilo, že v případě, kdy jsou si účastníci neplatné či zrušené smlouvy povinni vrátit vše, co podle ní dostali, soud přihlédně k námitce jednoho účastníka jenom tehdy, jestliže mohl promlčení namítat i druhý účastník.

Judikatura nejdříve zastávala názor, že vzhledem k tomu, že Obchodní zákoník neobsahoval zvláštní ustanovení o promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení, pak i v případech, že vzniklo na základě obchodněprávního vztahu, bylo nutné promlčení posuzovat podle ustanovení § 107 Starého občanského zákoníku.¹⁵⁴

---

¹⁵² viz diskusi na stránkách odborných periodik: MAREK, K. *Poznámka k promlčení bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích*. Bulletin advokacie. 2005, č. 10, s. 48-49; ZLÁMAL, A. *K promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích trochu jinak*. Bulletin advokacie. 2006, č. 4, s. 30-31; PETŘÍK, J., STRNAD, M. *K možnosti aplikace § 107 odst. 3 o. z. na promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích*. Bulletin advokacie. 2007, č. 1, s. 16-17; HRONEK, V. *Několik poznámek do diskuse o promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení*. Bulletin advokacie. 2007, č. 7-8, s. 34-36; KOČOVÁ, K. *Další poznámka k promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení*. Bulletin advokacie. 2007, č. 7-8, s. 37; SMUTNÝ, L. *K promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích*. Právní rozhledy. 2009, č. 15, s. 552 -555.

¹⁵³ Starý občanský zákoník, či Obchodní zákoník.

¹⁵⁴ např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 5. 2002, sp zn. 25 Cdo 2250/2000; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 2002, sp. zn. 29 Odo 55/2001.

Od takovéto právní kvalifikace však později Nejvyšší soud upustil, když judikoval, že je-li závazkový vztah obchodní povahy, pak i závazkový vztah z bezdůvodného obohacení z něho vzniklý musí mít obchodní povahu a je tedy nutné aplikovat speciální obchodněprávní úpravu, které má komplexní povahu. „*Skutečnost, že obchodní zákoník výslovně neupravuje počátek běhu promlčecí doby a její délku, pokud jde o právo na vydání bezdůvodného obohacení (na rozdíl od občanského zákoníku - srov. jeho § 107), pak neznamena nutnost aplikace právní úpravy občanského zákoníku, nýbrž pouze to, že tyto otázky je zapotřebí řešit dle obecných ustanovení obchodního zákoníku o promlčení (dle jeho § 391 a § 397). Jelikož obchodní zákoník je v poměru k občanskému zákoníku předpisem zvláštním (lex specialis), [...], platí, že při řešení otázky promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodních vztazích, se použije především právní úprava obsažená v obchodním zákoníku.*“¹⁵⁵

Ke korekci výše zmíněného rozhodnutí co do použití § 107 odst. 3 SOZ i pro obchodní vztahy, i díky výše zmíněné odborné diskusi, došel velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, který dospěl k závěru, že „*komplexnost právní úpravy promlčení v obchodním zákoníku je třeba chápat v tom smyslu, že obchodní zákoník upravuje běh a délku promlčecích dob*“¹⁵⁶, což nevylučuje použití § 107 odst. 3 SOZ, který Obchodní zákoník neobsahuje. V případě promlčení práv ze synallagmatického obchodního vztahu se tak bude aplikovat § 107 odst. 3 SOZ, které má za účel chránit stranu neplatné nebo zrušené smlouvy, která promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení namítat nemůže.

5.2. PROMLČENÍ PODLE OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Jak bylo řečeno výše, účinností Občanského zákoníku dochází k odstranění dělení závazků na občanskoprávní a obchodněprávní. Pro obě skupiny se použije jednotná právní úprava. Jinak tomu není ani v případě promlčení, čímž se odstraňují spory ohledně toho, který zákon použít.

---

¹⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 2003, sp. zn. 35 Odo 619/2002.

¹⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 31 Cdo 4781/2009.

Občanský zákoník přestal používat termín promlčecí doba¹⁵⁷ a nahradil ho příhodnějším termínem promlčecí lhůta¹⁵⁸. Promlčecí lhůtou se tak myslí časový úsek, kdy účastník vztahu může svým projevem vůle docílit naplnění svých práv. Marným uplynutím lhůty jeho práva sice nezanikají, avšak pokud se jich bude chtít domoci soudní cestou a protistrana uplatní námitku promlčení, stává se právo pouhou naturální obligací (nevymahatelným právem). Podstatou promlčení není zánik práva, nýbrž jeho oslabení.¹⁵⁹

Občanský zákoník přímo v § 609 stanoví, že pokud nebylo právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčuje se a dlužník není povinen plnit. Zároveň však dodává, že právo nezaniká, neboť plnil-li dlužník po uplynutí promlčecí doby, nemůže požadovat vrácení toho, co plnil. Jestliže tak někdo plní na promlčený dluh, nevzniká bezdůvodné obohacení. Na této skutečnosti nic nezmění ani to, pokud dlužník nevěděl, že plní dluh promlčený.

Soud přihlédne k promlčení, pokud dlužník uplatní námitku promlčení. Vzdát se námítky promlčení do budoucna není možné (§ 610 OZ). Záleží tak plně na vůli dlužníka (obohaceneho), zda promlčení namítne, či nikoliv. Soud nemá povinnost dlužníka poučit o tom, že dluh již byl promlčen a že může vznést námitku promlčení. Poučovací povinnost se váže především k právům procesním, nikoliv ke zvýhodnění hmotněprávního postavení jedné strany na úkor druhé.¹⁶⁰ V případě, že námitka promlčení v řízení před soudem vznesena není, soud žalobě na vydání plnění (bezdůvodného obohacení) vyhoví a § 609 OZ se neaplikuje.

Pokud si jsou strany povinny vrátit, co nabyly podle neplatné smlouvy, zrušeného závazku či zdánlivého právního jednání, soud k námitce promlčení přihlédne, jen pokud promlčení může namítat i druhá strana (§ 610 odst. 2 OZ). Jedná se o totožnou úpravu, která byla obsažena v § 107 odst. 3 SOZ, rozšířenou o zdánlivá právní jednání. Jedná se tak o situace, kdy proti sobě stojí na jedné straně právo promlčitelné a na druhé nepromlčitelné (typicky peněžité plnění oproti vlastnickému právu¹⁶¹).

---

¹⁵⁷ Podle právní vědy je doba časový úsek se stanoveným počátkem i koncem, jehož uplynutí je závislé na počítání času.

¹⁵⁸ Podle právní vědy je lhůta spjatá s projevem vůle účastníka, jímž je vyvoláván právní následek.

¹⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1358/2008.

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96.

¹⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 1. 2003, sp. zn. 33 Odo 773/2002.

5.2.1. Počátek promlčecí lhůty

Stanovení počátku promlčecí lhůty pro obchodní závazkové vztahy je nutné věnovat zvýšenou pozornost, neboť tím, že se budou aplikovat občanskoprávní pravidla, dochází ke změně v obchodních vztazích. V těch dříve vůbec nevystupoval subjektivní prvek, tedy vědomost oprávněného, že k obohacení došlo.

Promlčecí lhůta u práva, které je vymahatelné u orgánu veřejné moci, počíná běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé – právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla (§ 619 OZ). Pro bezdůvodné obohacení se okolnostmi rozhodnými pro počátek běhu promlčecí lhůty rozumí vědomost o tom, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání (§ 621 OZ).

K počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty tedy dochází v okamžiku, kdy se ochuzený dozví, že došlo k obohacení a zároveň pokud ví, kdo se na jeho úkor obohatil. Pokud své záležitosti zanedbával (v hrubé nedbalosti se o svá práva nezajímal), začíná lhůta alternativně běžet od okamžiku, kdy se měl a mohl o těchto skutečnostech dozvědět. Toto pojetí bylo předchozí právní úpravě a především judikatuře neznámé, neboť ta několikrát vyjádřila, že pro počátek subjektivní promlčecí lhůty není rozhodující, zda se oprávněný při vynaložení veškeré péče mohl o těchto skutečnostech dozvědět i dříve.¹⁶² Budeme si muset vyčkat, jak se k tomuto alternativnímu počátku běhu lhůty postaví judikatura, neboť nebude možné brát závěry z dosavadní judikatury bez dalšího. V prvním případě (tedy, vědomost, že k obohacení došlo, a kdo je povinen k jeho vydání) by se autor práce pro oblast obchodních závazků přikláněl k využívání judikatorních závěrů, ke kterým dospěly soudy výkladem § 107 SOZ.

Objektivní promlčecí lhůta začíná plynout od okamžiku, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo. Rozhodným okamžikem pro počátek plynutí lhůty je tedy okamžik vzniku bezdůvodného obohacení. Pro určení, kdy počíná běžet objektivní promlčecí lhůta práva na vydání bezdůvodného obohacení, je nutné zkoumat, v jakém okamžiku dochází k bezdůvodnému obohacení v té které skutkové podstatě.

---

¹⁶² LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2204 a násl.

V případě bezdůvodného obohacení spočívajícího v plnění bez právního důvodu, vzniká obohacení okamžikem takového plnění. V případě plnění z neplatného právního jednání (které Občanský zákoník zahrnuje v plnění bez právního důvodu) je nutné určit, zda bylo jednání neplatné absolutně, či relativně (k neplatnosti viz kapitola 4.1.2). Bezdůvodné obohacení na základě absolutně neplatného právního jednání vzniká okamžikem plnění, na základě relativně neplatného právního jednání vzniká dovoláním se neplatnosti. V případě plnění na základě zdánlivého právního jednání, vzniká bezdůvodné obohacení okamžikem plnění. Pokud se vady právních jednání dají zhojit a ke zhojení opravdu dojde, k bezdůvodnému obohacení vůbec nedochází, protože je plněno na základě právního důvodu a nemůžeme tedy ani uvažovat o plynutí promlčecí lhůty k právu na vydání bezdůvodného obohacení.

V případě bezdůvodného obohacení spočívajícího v plnění z právního důvodu, který odpadl, dochází k bezdůvodnému obohacení okamžikem odpadnutí právního důvodu (např. okamžikem účinnosti odstoupení). Odstoupením se závazek zrušuje od počátku, avšak plnil-li dlužník z části, odstoupit lze pouze ve vztahu k plněním budoucím (k odstoupení viz kapitola 4.2). Pro počátek objektivní promlčecí lhůty tak bude muset být především určeno, zda věřitel může odstoupit od celého plnění z důvodu, že odstoupení pouze od již plněné části pro něj nemá význam.

V případě bezdůvodného obohacení spočívajícího v protiprávním užití cizí hodnoty, dochází ke vzniku bezdůvodného obohacení okamžikem nabytí majetkového prospěchu z takového protiprávního užití.

V případě bezdůvodného obohacení spočívajícího v plnění za jiného, k bezdůvodnému obohacení dochází okamžikem takového plnění, protože nedochází ke ztenčení majetku obohaceného, ač k němu dojít mělo.¹⁶³

5.2.2. Délka promlčecí lhůty

I v oblasti délky promlčecí lhůty s ohledem na obchodní závazky dochází ke změnám. Jednak se mění její délka a jednak se přidává i objektivní promlčecí lhůta. Účastníci si také mohou smluvním ujednáním délku promlčecí lhůty (subjektivní) upravit.

---

¹⁶³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 1600 a násl.

Obecná promlčecí lhůta je tříletá (§ 629 OZ) a jedná se o lhůtu subjektivní, běží tedy od okamžiku, kdy se ochuzený dozvěděl (nebo se měl a mohl dozvědět), že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo je obohaceným. Oproti původní úpravě Obchodního zákoníku se tedy promlčecí lhůta zkracuje. To by však nemělo v praxi založit problém, neboť právní věda se kloní k názoru, že tři roky jsou pro uplatnění práva u soudu dostačující.

Ustanovení o subjektivní lhůtě je dispozitivní a účastníci si tak mohou domluvit promlčecí lhůtu kratší nebo delší (minimálně však 1 rok a maximálně 15 let). Takovéto modifikace dříve z důvodu kogentnosti ustanovení o promlčení nebyly možné až na jedinou výjimku písemného prodloužení promlčecí doby v Obchodním zákoníku (viz výše). Z dikce zákona sice vyplývá, že ke změně délky promlčecí lhůty má dojít dohodou účastníků, avšak žádné ustanovení nezakazuje prodloužit lhůtu jednostranným právním jednáním – pokud tak nebude odporovat podmínkám § 1 odst. 2 druhé věty OZ, je zkrácení či prodloužení v zásadě možné i jednostranným právním jednáním. Modifikace délky promlčecí doby nesmí porušovat podmínky ustanovení § 630 odst. 2 OZ¹⁶⁴ - podle § 433 odst. 2 OZ se za slabší stranu považuje osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním – ujednají-li si tedy podnikatel s nepodnikatelem délku promlčecí lhůty v neprospěch nepodkatele, k takovému ujednání se nepřihlíží a délka promlčecí doby se určí podle zákonných ustanovení.¹⁶⁵

Objektivní promlčecí lhůta je stanovena v ustanovení § 638 OZ na nejpozději deset let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo. Pokud k obohacení došlo úmyslně, pak se právo na vydání bezdůvodného obohacení promlčí nejpozději za patnáct let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo. Úmyslně se obohatí ten obohacený, který věděl a chtěl se svým jednáním obohatit (úmysl přímý), nebo ten obohacený, který věděl, že se svým jednáním může obohatit a byl s takovým následkem i srozuměn (úmysl nepřímý).

---

¹⁶⁴ „Je-li kratší nebo delší lhůta ujednána v neprospěch slabší strany, nepřihlíží se k ujednání. Nepřihlíží se ani k ujednání kratší promlčecí lhůty, jde-li o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti.“

¹⁶⁵ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2220 a násl.

Jestliže uplyne jedna z promlčecích lhůt (objektivní nebo subjektivní), dochází k promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení, i v případě, že druhá promlčecí lhůta ještě neuplynula.¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2246 a násl.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo poskytnout ucelený výklad institutu bezdůvodného obohacení s ohledem na specifika a rozdíly, které se uplatnily v oblasti obchodněprávních vztahů, a to jak z hlediska dnes již neúčinného Starého občanského zákoníku a Obchodního zákoníku, tak z hlediska právní úpravy Občanského zákoníku, která nabyla účinnosti 1. 1. 2014.

Vytyčeného cíle se dle autora práce podařilo dosáhnout, neboť v práci byl jednak vyložen historický vývoj bezdůvodného obohacení, jehož neustálý vliv můžeme v mnoha ustanoveních pozorovat, jednak byl zcela vyčerpán institut bezdůvodného obohacení i úzce s ním spojené právní instituty z hlediska recentních právních úprav. Práce se bohužel musela opírat pouze o závěry judikatury, které se vztahovaly k předchozí právní úpravě. Judikatura k účinné právní úpravě zatím k dispozici není. Ze stejného důvodu muselo být postupováno obezřetně i při čerpání znalostí z odborné literatury.

K popisovaným právním institutům, jež přinášely nemalé aplikační problémy, se práce snažila nalézt relevantní závěry odborné veřejnosti i judikatury, které rozpory odstraňovaly. Judikatura týkající se bezdůvodného obohacení v obchodním právu se postupem času ustálila a můžeme ji obecně označit za velký přínos. Její závěry ohledně obecného výkladu pojmů by měly být i nadále použitelné.

Naopak rozhodnutí, která docházela k závěrům, ve kterých určovala, jaký zákon se pro posouzení té či oné situace má použít, budou pro odpadnutí duality soukromého práva do budoucnosti relevantní pouze pro případy, ve kterých se bude postupovat podle staré právní úpravy na základě přechodných ustanovení. Autor práce sjednocení duality závazkového práva hodnotí kladně, neboť do budoucna již nebude nutné řešit různý právní režim institutu bezdůvodného obohacení, resp. např. promlčení práva na jeho vydání, což zajisté přispěje k větší míře právní jistoty.

Z hlediska nové formulace bezdůvodného obohacení, kdy se vnáší oproti původní úpravě prvek spravedlivosti, bude podle autora velmi zajímavé sledovat následnou judikaturu, jak se k takovému pojetí postaví. Zda i nadále bude vykládat nespravedlivost jako dřívější bezdůvodnost, nebo zda se úplně od dosavadní judikatury odkloní. Je však nutné mít na paměti, že nespravedlivost bezdůvodného obohacení

nemůže modifikovat ostatní závazky, tedy pokud je plněno na závazek platný, byť je plnění v nespravedlivé výši, nemůže tato skutečnost ovlivnit platnost závazku. K opačnému závěru by se mohlo dojít v případě, že nespravedlivost by dosahovala takové výše, že by tím výrazně odporovala dobrým mravům, čímž by došlo k neplatnosti jednání, a tedy tím mohla dát za vznik bezdůvodnému obohacení.

Další zajímavý vývoj by mohl nastat při uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení. Podle původní úpravy se obohacení vždy muselo podřadit pod zvláštní skutkovou podstatu, neboť nebylo možné taxativní výčet rozšiřovat. Avšak podle nové úpravy, kde je stanovení skutkových podstat provedeno výčtem demonstrativním, by mohlo dojít k obratu, kdy by se nárokovalo vydání již z titulu obecné skutkové podstaty, která by byla podpořena náležitým odůvodněním. S podobným závěrem ojediněle polemizoval i Nejvyšší soud, když konstatoval, že ke vzniku bezdůvodného obohacení by mělo dojít i v případě, kdy k němu dojde v zákoně nepředvídaném a komplikovaném případě – i přesto však byl nucen případ podřadit pod určitou skutkovou podstatu.

Z hlediska struktury práce se autor musel vypořádat s problémem, jak práci uspořádat. Zda zvolit cestu dvou popisných výkladů, tj. právních úprav účinných do a od 1. 1. 2014, nebo zda se vydat cestou uspořádání jiného, především za použití metod komparace. Autor se rozhodl pro druhou možnost, když rozdělil účinnou právní úpravu do několika bloků, v rámci kterých, pokud tomu bylo potřeba, podal výklad i k právní úpravě již neúčinné.

Na úplný závěr by autor chtěl zhodnotit právní úpravu bezdůvodného obohacení v Občanském zákoníku. Právní úprava doznala v některých ohledech zjednodušení, když opustila zdlouhavé opisování stran vztahu. Z obsahového hlediska je však obsáhlejší a konkrétnější. Za velké pozitivum se může označit větší ochrana poctivého příjemce, který je povinen vydat obohacení jen v rozsahu, v jakém trvá v době uplatnění práva na vydání.

Promlčecí lhůta se nově i pro obchodní závazky dělí na subjektivní a objektivní. Subjektivní lhůtu si účastníci vztahu mohou ujednáním v zákonných limitech měnit, teoreticky by k její změně mohlo dojít i jednostranným právním jednáním, pokud by tím nebyla porušena zákonná ustanovení, naopak objektivní lhůta být měněna nijak nemůže.

Obecná promlčecí lhůta se zkracuje oproti původní úpravě obchodních závazků ze čtyř na tři roky, které by podle právní teorie měly být dostačující.

Jako nedostatek právní úpravy však autor považuje duplicitní úpravu učinění nákladu za jiného, tedy plnění za jiného, který měl po právu plnit sám. Není jednoznačné, podle které právní úpravy by mělo být právo na vydání takového plnění nárokováno. Budeme muset vyčkat na judikaturu, až k této otázce zaujme stanovisko.

Ostatně judikatura snad brzy vnese do případných nejasností ohledně institutů Občanského zákoníku své závěry, kterými rozpory odstraní.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

„ OZ “ nebo „ Občanský zákoník “	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
„ SOZ “ nebo „ Starý občanský zákoník “	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
„ ObchZ “ nebo „ Obchodní zákoník “	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
„ OZ50 “	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
„ VZO “	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., všeobecný zákoník občanský

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ

LITERATURA (MONOGRAFIE, KOMENTÁŘE, UČEBNICE)

- BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-337-0.
- BĚLOHLÁVEK, A. J. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-413-8.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-326-5.
- FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. ISBN 978-80-7357-395-9.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.
- HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vydání. Praha: 1910.
- HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2003. ISBN 80-7201-406-4.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.
- KORECKÁ, V. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1981.
- KRČMÁŘ, J. *Právo občanské III. Právo obligační*. 4. vydání. Praha: 1947.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.
- PLÍVA, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. ISBN 978-80-7357-444-4.

- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl čtvrtý.* Praha: 1936.
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl pátý.* Praha, 1937.
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl šestý.* Praha: 1937.
- SEDLÁČEK, J. *Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obligacních a o splnění závazků.* 2. vydání. Brno: 1933.
- SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové.* 2. vydání. Praha: 1946.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2. Díl třetí. Závazkové právo.* 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. ISBN 978-80-7357-466-6.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-579-5.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-630-3.
- ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-486-4.

ODBORNÉ ČLÁNKY, PŘÍSPĚVKY DO SBORNÍKŮ

- ADAMOVIČ, H. *Bezodůvodné obohacení.* Rekodifikace a praxe. 2013, č. 9, s. 5.
- ADAMOVIČ, H. *OaO: Bezodůvodné obohacení, pojem „bez spravedlivého důvodu“.* Rekodifikace a praxe. 2013, č. 10, s. 21.
- BONČKOVÁ H. *Bezodůvodné obohacení v judikatuře Nejvyššího soudu – zpráva z VI. Odborného symposia.* Bulletin advokacie. 2011, č. 1, s. 16.

- ELIÁŠ, K. *Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoník*. Bulletin advokacie. 2011, č. 1-2, s. 47.
- HROMEK, V. *Několik poznámek do diskuse o promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení*. Bulletin advokacie. 2007, č. 7-8, s. 34.
- KOČOVÁ, K. *Další poznámka k promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení*. Bulletin advokacie. 2007, č. 7-8, s. 37.
- MAREK, K. *Poznámka k promlčení bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích*. Bulletin advokacie. 2005, č. 10, s. 48.
- PETROV, J. *Nový občanský zákoník: Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého*. Bulletin advokacie. 2011, č. 5, s. 27.
- PETŘÍK, J., STRNAD, M. *K možnosti aplikace § 107 odst. 3 o. z. na promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích*. Bulletin advokacie. 2007, č. 1, s. 16.
- SMUTNÝ, L. *K promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích*. Právní rozhledy, 2009, č. 15, s. 552.
- TICHÝ, L. *Nový občanský zákoník: Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku*. Bulletin advokacie, 2011, č. 5, s. 15.
- TOMSA, M. *Náhrada způsobené újmy (škoda) a bezdůvodné obohacení v úpravě nového občanského zákoníku*. Obchodní právo. 2013, č. 1, s. 2.
- ZLÁMAL, A. *K promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodněprávních vztazích trochu jinak*. Bulletin advokacie. 2006, č. 4, s. 30.

PŘÁVNÍ PŘEDPISY

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.
- Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.
- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., všeobecný zákoník občanský.

DŮVODOVÉ ZPRÁVY

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, konsolidovaná verze k 1. 3. 2012.

JUDIKATURA

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 2. 2006, sp. zn. II. ÚS 471/05.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 6. 1999, sp. zn. 25 Cdo 2578/1998.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2001, sp. zn. 25 Cdo 968/1999.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 8. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1208/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 2002, sp. zn. 29 Odo 55/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2250/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. 29 Odo 805/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 1. 2003, sp. zn. 33 Odo 773/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 2003, sp. zn. 35 Odo 619/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2003, sp. zn. 29 Odo 289/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 813/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2003, sp. zn. 33 Odo 477/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. 29 Odo 487/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 10. 2005, sp. zn. 25 Cdo 2145/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 12. 2006 sp. zn. 28 Cdo 1860/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 3. 2008, sp. zn. 33 Odo 79/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3800/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 6. 2008, sp. zn. 32 Odo 1754/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2842/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1876/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 6. 2010, sp. zn. 32 Cdo 2436/2009.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2868/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4755/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2078/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 31 Cdo 4781/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 1. 2013, sp. zn. 32 Cdo 4100/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 2. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2359/2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 9. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1267/2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1942/2013.
- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. Cpjn 204/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2006, sp. zn. 32 Odo 520/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. 33 Odo 1186/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1358/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2634/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4605/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 2. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1142/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2012, sp. zn. 32 Cdo 64/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 2. 2014, sp. zn. 32 Cdo 3740/2013.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 6. 2009, sp. zn. III. ÚS 3087/08.
- Zpráva občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74.

ONLINE ZDROJE

- PETROV, J. *Vnucené bezdůvodné obohacení a zhodnocení věci dle neplatné smlouvy*. [online], publikováno 14. 5. 2011 [cit. 2015 – 04 - 15]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2011/05/vnucene-bezduvodne-obohaceni-zhodnoceni_14.html.

KLÍČOVÁ SLOVA

Bezdůvodné obohacení

Obchodní závazkový vztah

Obchodní právo

Promlčení

Rekodifikace

KEY WORDS

Unjust enrichment

Commercial obligation

Business law

Limitation of claim

Recodification

ABSTRAKT

Diplomová práce si stanovila za cíl výklad k institutu bezdůvodného obohacení v obchodním právu. Bezdůvodné obohacení jako takové však vlastní obchodněprávní úpravu nemělo a muselo být vykládáno podle obecné úpravy obsažené v občanském zákoníku. Ke změně došlo rekonstrukcí občanského práva, která obchodní zákoník zcela zrušila a u nově vzniklých právních vztahů nebude nutné zkoumat, které jsou obchodní povahy a které nikoliv. Závěry, ke kterým dospěla judikatura ohledně původní právní úpravy, ještě však nelze zcela opustit, neboť na základě přechodných ustanovení občanského zákoníku zůstane původní právní úprava, a tedy i závěry judikatury k ní se vztahující, i nadále aplikovatelná.

Práce tak rozebírá institut bezdůvodného obohacení především z pohledu práva občanského, kde v rámci srovnání s předchozí právní úpravou řeší specifika či aplikační problémy, které v souvislosti s bezdůvodným obohacením v obchodním právu vyvstaly. Za tímto účelem je podán výklad i k souvisejícím právním institutům jako jsou promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení, neplatnost právních jednání, apod. Práci tvoří pět kapitol. V první kapitole je rozebrán historický vývoj právní úpravy. Druhá kapitola podává výklad obecných znaků bezdůvodného obohacení a zaměřuje se i na problematiku obchodních závazkových vztahů s cílem zjistit, kdy je bezdůvodné obohacení obchodním závazkem. Třetí kapitola srovnává nejvýraznější změny, ke kterým došlo s účinností od 1. 1. 2014, především vztah mezi skutkovými podstatami, restituční povinností a vliv dobré víry na ni. Čtvrtá kapitola rozebírá jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného obohacení v rámci srovnání původní a účinné právní úpravy. Pátá kapitola se věnuje úpravě promlčení práva na bezdůvodné obohacení.

Cílem práce je podat ucelený výklad institutu bezdůvodného obohacení z hlediska občanského práva, který je rozšířen specifiky, která se uplatňovala pro obchodní právo, za podpory příslušné judikatury, a to z hlediska jednak právní úpravy účinné od 1. 1. 2014, a jednak právní úpravy účinné do tohoto data.

ABSTRACT

The thesis analyses the legal concept of unjust enrichment within business law. General legal regulation of unjust enrichment itself has never been included in Commercial Code though it had to be interpreted according to the general regulation contained in the Civil Code. This conception remained unchanged even after the re-codification of civil law, which abolished the Commercial Code, thus we no longer need to differentiate between legal relationships which are of a commercial nature and those which are not. The conclusions reached by the Supreme Court in correlation with the previous legislation cannot be completely abandoned - based on the transitional provisions of the Civil Code - the preceding legislation, and therefore the conclusions of the case law relating thereto, remain applicable.

The thesis analyses unjust enrichment, mainly from the perspective of civil law. The commercial aspect is provided in comparison to the previous legislation which focuses on the specifics or application problems in relation to unjust enrichment that have arisen in commercial law. For this purpose, the thesis deals with related legal concepts such as limitation of claims resulting from unjust enrichment, the invalidity of legal acts, etc. The thesis consists of five chapters. The first chapter analyses the historical development of the legislation. The second chapter provides basic characteristics of unjust enrichment focusing on the issues of business obligations in order to determine when the unjust enrichment can be considered as a commercial obligation. The third chapter compares the most significant changes that have occurred effectively from 1st January 2014: particularly the relationship between the general and other cases of unjust enrichment, the obligation of the restitution and the influence of the good faith. The fourth chapter analyzes the particular cases of unjust enrichment especially by comparative methods of the previous legislation and the effective legislation. The fifth chapter focuses on the limitation of claims from unjust enrichment.

The aim of the thesis is to provide a complete picture of the legal concept of unjust enrichment from the point of view of civil law with emphasis on the specifics that apply exclusively to commercial law by supporting it with relevant case law, in terms of both legislation effective since January 1, 2014, and one of the legislation previously effective.